1/2

БЕЗВІРНИК

5 РІК (1932)

№ 1-2 СІЧЕНЬ

Микола Олексійович Скрипник

До 60-річчя з дня народження (26 січня цього року) та 35-річного ювілею більшовицької революційної роботи.

Oni korespondas esperantes

РІК ВИДАННЯ ВОСЬМИЙ

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Українського Друку" „Картковому Репертуарі" та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

ЗМІСТ

Стор.

Передова — Антирелігійну роботу на рівень завдань вивершувального року п'ятирічки . . 1
І. Руденко — Наступній весні — організовану більшовицьку зустріч 6
Ганс Ґоккель — За ленінський етап у пролетарському атеїзмі 9
О. Чефранов — Проти клясово-ворожих впливів в антирелігійній літературі 12
Н. Федорович — Еврезійство і релігія 22

ЗА КОРДОНОМ

І. Ельвін — Світова криза та церква 28
І. Ельвін — „Різдво" 1931 року 34
Люціян Климович — Мусоліні та Мухамед 41

ДОСВІД МІСЦЬ

Закріпити досягнення антиріздвяної кампанії (огляд антиріздвяної кампанії за дописами з місць) 42
Антиріздвяна кампанія по СРСР 45

ХРОНІКА

В ЦР СВБ України 46
В ЦР СВБ СРСР 47

В справі передплати та неприставки журнала звертатися не до редакції, а до своєї поштової філії.

Харків, 2-га друк. ДВОУ УПП. Пушкінська вул., 40.
Укрліт № 46 Тир. 52.460 — 3 др. арк. Зам. № 50

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БЕЗВІРНИК

5 РІК (1932)

СІЧЕНЬ № 1-2

ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ АНТИРЕЛІГІЙНИЙ ДВОТИЖНЕВИК ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ СПІЛКИ ВОЙОВНИЧИХ БЕЗВІРНИКІВ УКРАЇНИ

Адреса редакції: Харків 10, 2-й Радянський пров. № 2. Тел. 76-30.

30594

АНТИРЕЛІГІЙНУ РОБОТУ НА РІВЕНЬ ЗАВДАНЬ ВИВЕРШУВАЛЬНОГО РОКУ П'ЯТИРІЧКИ

Підсумки перемог, що їх за 3 минулі роки п'ятирічки дійшов пролетаріят під ленінським проводом комуністичної партії та її вождя тов. Сталіна, наочно доводять найширшим масам трудящих всього світу, що шлях соціялізму — це дійсно „шлях господарського піднесення і корінного поліпшення становища широких мас міста й села (Молотов). За цей період у нас зросла могутня важка індустрія, досягнуто велетенських успіхів на шляху до суцільної колективізації і ліквідації на цій основі куркуля як кляси. Відбулися вирішальні клясові зрушення на користь соціялізму. Перемогу соціялізму в СРСР забезпечено остаточно.

Саме в той час, коли ми успішно закінчили побудову фундаменту соціялістичної економіки і вступили в останній вивершувальний рік п'ятирічки, фундамент капіталізму тріщить від небувалих в історії кризових струсів. Лише дальшого заглиблення кризи та посилення революційної боротьби пролетаріяту за повалення прогнилої капіталістичної системи може чекати буржуазія в майбутньому.

Пролетарі й колгоспники соціялістичної країни Рад знають, що для них 1932 рік буде роком нових перемог, нового розквіту виробничих сил, дальшого зміцнення технічно-економічної незалежности та посилення обороноздатности країни. В 1932 р. вони боротимуться за дальше піднесення основних і вирішальних галузів народнього господарства: за 90 міл. тонн вугілля, за 10 млн. тонн чавуну, за 17 млрд клв електроенергії, за десятки тисяч тракторів і автомобілів, за піднесення врожайности наших ланів, за вирішення тваринницької проблеми.

Пролетаріят і колгоспне селянство, під проводом комуністичної партії 1932 року будуть працювати над виконанням величезних завдань народньогосподарського пляну. За основні підойми виконання цього пляну будуть: цілковите запровадження в життя шости історичних вказівок т. Сталіна, виконання гасла про опанування техніки, піднесення продукційности праці, за організаційно-господарське зміцнення колгоспів, за дальший розвиток соціялістичних форм праці. У цей бік, на здійснення цих вирішальних передумов успішного завершення п'ятирічки за чотири роки повинна скерувати свої сили і Спілка Войовничих Безвірників.

Від виконання пляну четвертого вивершувального року залежить те, як ми зустрінемо другу більшовицьку п'ятирічку. Директиви XVII партконференції до складання пляну другої п'ятирічки, як основне завдання, ставлять: оста-

точно ліквідувати капіталістичні елементи і кляси взагалі, цілком знищити причини, що породжують клясову різницю та експлуатацію, і подолати пережитки капіталізму в економіці та свідомості людей, перетворити всю трудящу людність країни на свідомих і активних будівників безклясового соціялістичного суспільства" (з тез до XVII партконференції).

Реалізувати це завдання — значить знищити найглибше соціяльне коріння релігії. Але знищити це коріння, перевиховати всю трудящу людність країни на активних будівників безклясового соціялістичного суспільства, подолавши пережитки капіталізму в свідомості людей, можливо лише в наслідок величезної творчої роботи не тільки в господарстві, але і в царині ідеології.

Релігія — один з цих капіталістичних пережитків. Подолати його можна тільки широкою пляномірною боротьбою на антирелігійному фронті. У світлі завдань другої п'ятирічки робота СВБ набуває особливої ваги.

Всі наші організації тепер уже розуміють, що безвірницька робота не може бути відірвана від щоденних завдань соціялістичного будівництва, що основний зміст роботи безвірників — це не абстрактна боротьба проти релігії та її примар. Ця боротьба повинна відбуватися на певних, конкретних ділянках нашого будівництва і саме на тих ділянках, де релігія виступає як гальмо, як антисоціялістична, контреволюційна сила, що діє на користь і на замовлення недобитих клясових ворогів — куркуля, непмана, на користь міжнародньої буржуазії.

Але ще далеко не всі безвірницькі організації зрозуміли, що ті завдання, які ставить перед нами, безвірниками, сучасна клясова боротьба і будівництво, ми виконаємо лише тоді, коли вся наша Спілка войовничих безвірників буде дійсно бойовою, войовничою, міцно організованою, клясово вихованою організацією.

Ведучи боротьбу проти контрреволюційної діяльности релігійних організацій та проти релігійної ідеології, наша безвірницька організація за останні роки, особливо 1931 р., набагато зросла, зміцніла. Розгортаючи свою діяльність під гаслом „боротьба проти релігії — боротьба за соціялізм", СВБ України до свого активу може записати великі досягнення. Наша Спілка чимало збільшила свої лави. Багато організацій спромоглися спрямувати збільшувані безвірницькі настрої робітництва і колгоспників на користь соціялістичного будівництва, на боротьбу за ще вищі його темпи, за поширення соціялістичних форм праці. Десятки безвірницьких цехів, навіть цілих підприємств, колгоспів, сотні ударних безвірницьких бриґад у промисловості та сільському господарстві — це показник якісного піднесення масового безвірницького руху.

Проте, ми аж ніяк не можемо сказати, що всі наші місцеві організації і в цілому СВБ України вже піднесли свою роботу на рівень вимог і темпів соціялістичного будівництва. І минулого року ми відставали на багатьох ділянках нашого антирелігійного фронту як у місті, так і на селі.

Основна причина цього була та, що наша Спілка ще й досі не перебудувала форм і метод своєї роботи відповідно до нових умов, в яких перебуває наша країна. Організаційна слабкість, незадовільне керівництво рад місцевими осередками, брак відповідальности і недостатня внутрішня дисципліна, незадовільна виховна антирелігійно-освітня робота всередині нашої спілки, зовсім недостатнє застосування соціялістичних метод праці в роботі безвірницьких організацій — ось ті хвороби, що їх не позбулася наша СВБ, і що правлять на сьогодні за гальмо для дальшого, інтенсивнішого розвитку антирелігійної справи.

Отже, за вирішальну ланку в роботі СВБ на найближчий період ми повинні вважати справу організаційного зміцнення наших осередків і рад і піднесення виховної роботи всередині СВБ.

Наші господарські, професійні, радянські організації борються за здійснення шости історичних вказівок тов. Сталіна, перебудовують всю свою роботу і її методи на основі цих вказівок. Чи можемо ми сказати, що всі безвірницькі

організації вперто працювали і працюють над запровадженням цих вказівок в антирелігійній роботі? Ні, цього сказати не можемо. Ті хиби, що їх зазначено вище, говорять за те, що ми дуже мало боремося в нашій організації за конкретне, диференційоване керівництво зверху до низу, проти безвідповідальности, знеосібки, за міцну дисципліну, в тому числі й фінансову (а це не дрібниці).

Ми надто повільно виховуємо наші кадри. Безвірницька організація може міцніти й розвиватися, збільшувати свою питому вагу, як активного чинника соціялістичного будівництва лише за тієї неодмінної умови, коли вся її діяльність, вся практична і ідеологічна робота відбуватиметься на основі більшовицької ленінської науки про боротьбу з релігією, за новий комуністичний антирелігійний світогляд. Вперта боротьба проти правоопортуністичного недооцінювання політичного значення наступу на контрреволюційні релігійні організації, боротьба проти реакційної ідеології у всіх її виявах, проти поглядів та практики самопливу на антирелігійному фронті — поперше, подруге — боротьба проти „лівих" закрутів в антирелігійній практиці, проти спрощеного поверхового підходу до складних і відповідальних завдань антирелігійної боротьби на сучасному етапі — такі неодмінні умови для дальшого розгортання антирелігійного фронту та перемог на ньому.

Лист т. Сталіна в журналі „Пролетарская Революция" проти контрреволюційного троцькізму і гнилого лібералізму ставить перед безвірницькою організацією нові відповідальні завдання в боротьбі за ленінську чистоту в антирелігійній пропаганді.

Історична вага листа т. Сталіна до журналу „Пролетарская Революция" в тому, що в цьому листі т. Сталін нещадно викрив методи, до яких на нинішньому етапі клясової боротьби вдалися опортуністи всіх мастей, уламки розбитого троцькізму — передового загону контрреволюційної буржуазії — у своїй боротьбі проти ленінської більшовицької партії та її генеральної лінії.

Розбитий партією контрреволюційний троцькізм, опортуністи справа й „зліва" тепер не сміють виступати відверто. Вони вдаються до нових маневрів. Користуючись з гнилого лібералізму окремих членів партії, вони виступають тепер на теоретичному фронті. Вони перш за все намагаються контрабандно пролізти „через ворота" історії більшовицької партії з тим, щоб дискредитувати партію та Леніна, зфалшувати ленінізм. А це потрібно їм для того, щоб підірвати довір'я пролетарських мас до партії та її генеральної лінії, дезорганізувати пролетарську масу в боротьбі за виконання розгорнутої програми соціялізму в нашій країні, розвінчати перед лицем всесвітнього пролетаріяту значення більшовизму-ленінізму в майбутніх вирішальних боях з капіталізмом. От чого хочуть досягти агенти куркуля і міжнародньої буржуазії, викриті т. Сталіним і компартією, троцькістські та інші контрабандисти Слуцькі, Волосевичі та інш.

Лист т. Сталіна зі всією більшовицькою гостротою і чіткістю говорить про силу й значення революційної теорії марксизму-ленінізму для щоденної політичної клясової боротьби пролетаріяту за соціялізм, про потребу невсипущої клясової чуйности по всіх галузях ідеологічного фронту, на всіх ділянках соціялістичного будівництва.

Боротьба проти релігії, фронт антирелігійний — є одна з бойових і відповідальних ділянок клясової боротьби. Отже, лист т. Сталіна ми, безвірники, повинні сприйняти, як наказ, що вимагає і від нас посилити боротьбу за чистоту марксо-ленінської теорії, посилити нашу клясову пильність до ворожих нам і нашій справі вилазок клясового ворога. Лише марксистсько-ленінська наука є непереможна зброя в боротьбі проти релігії.

За приклад того, як в антирелігійну літературу протягуються клясово-ворожі теорії та погляди, може правити „Програма-конспект" проф. Фаворського, що вийшла друком в другій половині 1931 року. Цей „твір" Фаворського є зразок буржуазно-ідеалістичної і меншовицької контрабанди на теоретичному антирелігійному фронті. Він показує, що клясовий ворог має свою агентуру і

на фронті боротьби з релігією, що й тут, користуючись з гнилого лібералізму, що ним дехто заражений, клясовий ворог намагається зфальшувати марксо-ленінську науку, перекрутити революційну пролетарську теорію атеїзму, вихолостити з нього його основу — діялектичний матеріялізм, підкинувши натомість контрабанду, запозичену у наших ворогів.

У чому клясово ворожа суть поглядів Фаворського, що він їх розвинув у своїй програмі? За Фаворським марксо-ленінська теорія про релігію це не є теорія, яка постала, як складова частина революційної теорії пролетаріяту. Ця теорія, за Фаворським, розвивалася не в процесі клясової боротьби пролетаріяту і боротьби засновників марксизму-ленінізму проти буржуазно-ідеалістичних і теологічних (богословських) поглядів, проти опортуністичних ревізіоністських теорій і „теорійок". Ця теорія, за Фаворським, не є результат, висновок перемог Маркса, Енґельса і Леніна над цими антипролетарськими і непролетарськими теоріями і поглядами. Наука марксизму-ленінізму про релігію, за Фаворським, це сума всіх цих поглядів і теорій, ця наука увібрала в себе все те, що було до Маркса, вона вбирає в себе все, що виникло після Маркса (своєрідна теорія „струмочків"). Принципову різницю між марксо-ленінською наукою про релігію та теоріями немарксистськими змазано. Висхідні джерела марксо-ленінської теорії про релігію, зокрема про християнство, за Фаворським, це.., первохристиянські й староєврейські письменники (Тацит, Філон, Єздра та інш.), філософські засновники — це... Спіноза, Штравс і ін. Отже, з цих джерел та від цих „засновників" виникає мітологічна школа, а один з напрямків цієї школи й буде „марксистський напрямок" (стор. 26)... Куди ще далі можна йти після такого нахабного втоптування в ідеалістично-попівське багно науки Маркса-Енґельса-Леніна про релігію? Чи не ясно, що тут маємо безмежну зухвалу вихватку клясового ворога?

Для характеристики метод контрабандистів варто відзначити, що цей професор шахрайськими засобами підкинув свій контрабандний крам Центральній Раді СВБ України та Всеукраїнському Інститутові Комосвіти. І на цьому його викрито.

Перевірка антирелігійної теоретичної ділянки на основі листа т. Сталіна тільки розгортається. Треба сподіватися, що в процесі цієї перевірки буде виявлено ще інші факти клясово ворожої контрабанди.

Перевірка філософської літератури показала, що і в цій літературі натрапляємо на буржуазно-ідеалістичні погляди щодо релігії. Викритий на фашистській контрабанді філософ В. Бон у своїй книзі „Французькі матеріялісти XVIII сторіччя" проповідував „потребу" та „користь" бога „не тільки для попів, а й для громадян та суспільства".

Нещадно викриваючи в царині теорії клясово ворожі концепції, ми повинні на антирелігійному фронті широко розгорнути критику і самокритику навколо всієї основної літературної антирелігійної продукції і періодичної і неперіодичної (масові книжки, підручники, програми, наукові праці, газети, журнали).

Ми повинні виявити і скритикувати також і окремі помилки, що їх, безумовно, багато припускали наші автори, рецензенти, наші редакції.

Треба переглянути склад нашої лектури, керівників антирелігійних гуртків, викладачів антирелігійних дисциплін по навчальних закладах.

Перед нами завдання — викорінити будьякі вияви гнилого лібералізму в ставленні до ворожих, до не витриманих в дусі марксизму-ленінізму поглядів, концепцій. Більшовицька непримиренність і в теорії і в практиці,— така неодмінна вимога до кожного члена нашої войовничої безвірницької організації.

Теоретичні завдання безвірницького фронту у світлі листа т. Сталіна величезні. Може більш, ніж у будьякій іншій галузі, наша атеїстична література досі була обтяжена вантажем механістичного матеріялізму і меншовикуючого ідеалізму. І той, і той своїм корінням вростав у теоретичну спадщину ідеологів Другого інтернаціоналу (Плеханов, Кавтський, Кунов та інш.).

Отже, боротьба за остаточне звільнення антирелігійної теоретичної думки від впливу меншовицьких теоретиків, боротьба за ленінський етап у теорії атеїзму—це наші бойові гасла в царині теоретичній.

Обсяг величезних завдань, що їх має виконати наша СВБ в зв'язку з листом т. Сталіна, зростає перед нами ще більше через те, що ми, як уже було відзначено, неприпустимо відстали з перебудуванням форм і метод нашої роботи на основі шости історичних вказівок т. Сталіна.

За перебудову всієї роботи СВБ на основі листа т. Сталіна і його шости вказівок.

За більшовицьку клясову чуйність і непримиренність на безвірницькому фронті.

Пам'ятник Ленінові під Залізною горою (Железноводське, Кавказ)

І. РУДЕНКО

НАСТУПНІЙ ВЕСНІ — ОРГАНІЗОВАНУ БІЛЬШОВИЦЬКУ ЗУСТРІЧ

У четвертому, останньому році п'ятирічки перед нами стоїть завдання остаточно й цілком перетворити сільське господарство України на радгоспно-колгоспне.

Послідовно й неухильно здійснюючи генеральну лінію ленінської партії, нещадно борючись проти правих і „лівих" опортуністів, ліквідуючи на основі суцільної колективізації куркульство як клясу,— наша країна дійшла вирішальних перемог у справі реконструкції сільського господарства на соціялістичних засадах. Ці перемоги є запорука того, що плян робіт четвертого, останнього року п'ятирічки — вивершити і організаційно зміцнити суцільну колективізацію — ми цілком виконаємо.

Наступна третя більшовицька весняна сівба в цій справі має вирішальне значення. Отже, ми повинні ретельно підготуватись до весни, зустрінути її організовано, по-більшовицькому.

Готуючись до наступної весни, треба пам'ятати, що весняна сівба відбуватиметься в умовах не менше складних, ніж осіння, в умовах опору клясового ворога, що ми його добиваємо. Тому, готуючись до весняної сівби, ми повинні зважити на досвід попередніх політично-господарських кампаній, головно хлібозаготівельної, що її закінчення є передумова успішного проведення сівби.

Центральним завданням наступної весняної сівби сільсько-господарської кампанії є боротьба за піднесення якісних показників у сільському господарстві — в колгоспах, радгоспах, МТС.

Щоб забезпечити здійснення такого завдання, треба насамперед боротися за організаційно-господарське зміцнення колгоспів, за піднесення труддисципліни, за госпрозрахунок, відрядність, якість роботи, за правильну організацію й облік праці. Треба нещадно боротись проти дрібно-буржуазної зрівнялівки, знеосібки, що підривають міць трудової дисципліни та якість роботи в колгоспах.

1932 року загальна засівна площа України дорівнюватиме 30,2 міл. га, себто збільшується на 1,5 міл. га проти минулого року. Площа зернових культур на Україні залишається в основному на попередньому рівні, але набагато ми маємо збільшити урожайність.

Боротьба за підвищення урожайности, за опанування агротехніки і агрономічної науки, за збільшення товарової продукції сільського господарства є головна складова частина підготування та проведення весняної сівби. Тепер ми повинні організувати доброякісний ремонт с.-г. машин, реманенту та зокрема тракторного парку, приділити найбільшу увагу доглядові колгоспного коня. У цілій низці

районів кінь буде вирішальною тягловою силою, проте догляд коней по багатьох колгоспах злочинно недбайливий.

Цієї весни на Україні ми збудуємо 35 нових МТС. Вони набагато підсилять технічну озброєність сільського господарства. За бюджетом цього року капіталовкладення в сільське господарство України становитимуть 574 міл. крб. Це допоможе озброїти с.-г. виробництво новою технікою, допоможе збільшити врожайність колгоспних та радгоспних ланів.

Відповідальні завдання весняної сівби вимагають від нас організованости і дальшої мобілізації активности та самодіяльности робітничо-колгоспних і незаможницько-середняцьких мас на здійснення цих завдань. Це ставить вимогу перед усією пролетарською громадськістю — всіма силами допомогти по-більшовицькому провести весняну сівбу.

Спілка Войовничих Безвірників — бойовий загін пролетарської громадськости — повинна стати в перші шереги борців за виконання плянів весняної сівби. Безвірники міста й колгоспів, транспорту і навчальних закладів — всі мусять включитися до підготовки й переведення весняної сівби.

Виключно відповідальні завдання тут стоять перед сільськими осередками СВБ. Сільський осередок СВБ (в колгоспі, радгоспі, МТС) повинен опрацювати плян весняної сівби свого колгоспу чи радгоспу, визначивши в ньому свою ділянку роботи, мобілізувавши на ударне виконання цих завдань всю масу членів СВБ.

В основному завдання кожного осередку СВБ такі:

Кожний осередок СВБ повинен боротись за організаційне зміцнення колгоспів. Безвірник повинен бути ініціятором щодо запровадження госпрозрахунку, відрядности, допомогти правильній організації праці й обліку (за кількістю й якістю), виявити ініціятиву щодо організації ударництва та соцзмагання, зокрема утворити безвірницькі ударні бриґади, що були б зразковими по виконанню робіт та по всіх чисто показниках. Безвірник повинен нещадно боротись проти дрібно-буржуазної зрівнялівки та знеосібки.

Безвірницькі бриґади мусять показати приклад, як без бога власними руками, озброєні аґротехнікою і наукою, ми підвищимо врожайність колгоспних і радгоспних ланів. Безвірницькі бриґади повинні бути першими по ремонту сільгоспмашин, тракторів, навчитись керувати ними, своєчасно очистити й протруїти насіньові фонди, подбати за догляд колгоспного коня.

Підчас підготування й проведення весняної сівби осередок СВБ повинен розгорнути широку масову роботу, погодивши плян її з місцевими партійними і радянськими організаціями.

Кожний осередок СВБ за допомогою вчительства та осередку ЛКСМУ повинен організувати масові доповіді й лекції на такі теми: „Третя більшовицька весна й боротьба проти релігії", „Чи потрібна колгоспникові релігія", „Пасха — куркульське свято", „Боротьба за піднесення врожайности і релігія". Крім цього треба виділити від осередку СВБ до кожної бриґади антирелігійника-організатора, що провадитиме розмови, читання безвірницьких газет, брошур та інше.

Куркульська аґентура — церковники і сектанти всіх мастей, — докладатимуть всіх сил, щоб шкодити весняній кампанії, ширитимуть різні провокації, — що не треба сіяти, бо „бог не вродить" та інші вигадки. Для цього вони використовуватимуть релігійні свята, піст тощо.

Осередок СВБ повинен розтрощити куркульсько-попівську аґітацію. Ми повинні викривати куркульську суть попівсько-сектантської аґітації. Наше завдання — вирвати решту трудящих з-під впливу церкви і релігії. Зокрема треба приділити щонайбільше уваги роботі серед віряк.

Весняна сільгоспкампанія збігається з релігійним постом та пасхою. Це вимагає від нас посилити боротьбу проти релігії та її служників, що намагатимуться релігійні свята протиставити весняній сівбі. Антипасхальну кампанію

треба розгорнути негайно, щоб перешкодити намірам куркулів і попів, щоб унеможливити будь-який вплив куркуля й попа на трудящих.

Перед у цій роботі повинні вести безвірницькі колгоспи, що торік посідали перше місце в політгосподарських і антирелігійних кампаніях. Безвірницькі колгоспи повинні по-ударному, зразково впоратись з весняною сівбою. Це буде кращим наочним прикладом, як треба будувати нове, соціялістичне безвірницьке життя. Кожний безвірницький колгосп, закінчивши сівбу, повинен взяти на буксир відсталі колгоспи.

Осередки СВБ безвірницьких колгоспів повинні разом зі своїми буксирами відряджати організаторів-безвірників, що мають у відсталих колгоспах розгорнути безвірницьку роботу, утворити там осередки СВБ тощо.

Звичайно, не кожний осередок самотужки спроможеться правильно організувати роботу та розставити свої сили до весняної сівби. Тут потрібна керівна участь райрад СВБ, що повинні опрацювати докладний плян участи організацій СВБ у весняній кампанії, визначити засоби й методи його здійснення та допомогти конкретним керівництвом підчас проведення цієї роботи.

Міські організації СВБ теж повинні допомогти сільським упоратися з весняною сівбою. Міські ради і осередки СВБ повинні включити своїх представників до шефських бриґад, що виїдуть на підмогу колгоспам, виділити певні кошти на проведення в селі масової антирелігійної роботи. Безвірники тих заводів, що виробляють сільгоспмашини, повинні стати ініціятором в боротьбі за ударне дострокове виконання промфінпляну, за надсилку на допомогу колгоспам ремонтних бриґад. Безвірники залізниці повинні боротись за своєчасну відправку машин, насіння, угноєнь тощо, боротися за те, щоб вантажі для весняної сівби не прогаяли жодної хвилини, бо прогаяти час за даних умов — це нанести удар нашим успіхам.

Весняна засівна кампанія цього року повинна йти під гаслами реалізації шости вказівок т. Сталіна, в формі проведення „сталінської культестафети 3-ої більшовицької сівби“.

Безвірницькі організації повинні взяти найактивнішу участь у цій естафеті, що являє собою активну форму практичної участи безвірників у соціялістичному будівництві. На цьому треба загострити увагу кожного осередку СВБ, кожного безвірника. Осередок СВБ, беручи участь в сталінській культестафеті, повинен визначити свої конкретні завдання, виділити відповідальних виконавців за кожну ділянку роботи.

Райради СВБ повинні провести відповідну організаційну підготовку, пожвавити роботу кожного осередку СВБ, провести районові зльоти безвірників ударників, проінструктувати осередки СВБ та організувати між осередками соцзмагання на кращу участь у весняній сівбі.

Застосувавши у своїй практичній роботі шість вказівок вождя партії тов Сталіна, під керівництвом парторганізацій ми виконаємо покладені на нас завдання.

ГАНС ГОККЕЛЬ

ЗА ЛЕНІНСЬКИЙ ЕТАП У ПРОЛЕТАРСЬКОМУ АТЕЇЗМІ.

(З приводу листа тов. Сталіна „Про деякі питання з історії більшовизму").

Пролетаріят Радянського Союзу в спілці з масами колгоспників і трудящого селянства, під проводом ВКП(б) та її ленінського ЦК, будує соціялізм. Це будівництво провадиться в умовах невпинної, непослабної і дедалі загостренішої боротьби проти ворожих пролетаріятові й соцбудівництву елементів і впливів.

Клясові вороги пролетаріяту та їхня аґентура в СРСР борються в останній, безнадійній для них боротьбі. Зброї своєї вони не склали, але останнім часом змінили тактику і частково змінили пункти нападу. Рішуче і дощенту розбиті на всіх ділянках політичного й господарського фронту, останніми роками вони звернули увагу на ідеологічний фронт, де їм через політичну засліпленість, небільшовицьку довірливість та гнилий лібералізм деяких керівників по редакціях і видавництвах вдалося цей фронт прорвати в деяких місцях.

Троцькісти, меншовики і всі інші рештки одверто-ворожих партії та радвладі угруповань, певна частина яких за перших років революції виявляла свої „політичні розходження" з більшовиками (та революційним пролетаріятом) збройною боротьбою проти рад і в тісному співробітництві з контрреволюційною буржуазією й штабами закордонних інтервенціоністів,—використовують згадану політичну засліпленість і гнилий лібералізм окремих товаришів і намагаються у своїх творах (іноді часто у важливих політичних підручниках), а також у лекціях і усних виступах контрабандою протягати свої меншовицько-троцькістські контрреволюційні думки, настановлення та формульовки, щоб таким способом провадити далі боротьбу контрреволюційного меншовизму-троцькізму проти комуністичної партії та її ленінського ЦК.

Лист тов. Сталіна до редакції журналу „Пролетарская Революция" (редакція не тільки умістила наклепницьку статтю на партію і Леніна — статтю Слуцького, одного з меншовицько-троцькістських аґентів, — але й визнала цю статтю за дискусійну) є сиґналом для партії і цілої радянської суспільности протиставити цій новій тактиці троцькістських контрабандистів сувору більшовицьку чуйність і викрити наявні вже прориви та найкоротшим часом з ленінською непримиренністю і гостротою ліквідувати їх.

Лист тов. Сталіна є заклик до мобілізації трудящих мас на нещадну боротьбу на ідеологічному фронті, а особливо на боротьбу в галузі історії партії, як галузі, до одверті й приховані меншовики і троцькісти з надзвичайною нахабністю насмілились перекрутити історичні факти та разуміння їх, забруднити та оббрехати більшовицьку партію і Леніна, намагаючись прищепити невірні висновки і настановлення.

Вивчення історії більшовицької партії є тепер справою світового пролетаріяту. За допомогою цієї історії вчаться комуністичні партії цілого світу, як організувати робітничу клясу їх країн, як керувати нею в щоденній боротьбі проти експлуататорів та в який спосіб приготувати та озброїти трудящі маси своїх країн до останньої рішучої боротьби проти капіталізму.

Спроби троцькістсько-меншовицького викривлення й перекручення цієї історії є, отже, не лише контрреволюційний злочин, скерований на підрив марксистсько-ленінського виховання молоді та справи більшовизації широких трудящих мас Радянського Союзу. Ці перекручення є також контрреволюційний удар проти основ цілого революційного руху міжнародного пролетаріяту. І, отже, лист т. Сталіна та порушені в цьому листі питання мають надзвичайно актуальне значення також для всіх партій Комінтерну і всього революційного пролетаріяту цілого світу.

Напади та підступи аґентів нашого клясового ворога не обмежуються ділянкою історії. Немає жодної теоретичної ділянки, де б не було спроб під тим чи тим прикриттям протягувати контрабандою ідеалістичні, антиматеріялістичні, антимарксистські та антиленінські формулювання і теорії. Такі спроби протягування маємо й на філософському фронті, і на літературному, і на педагогічному і, нарешті, на теоретичному фронті войовничого безвірництва, як у Радянському Союзі, так і в революційному визвольному русі по капіталістичних країнах.

Тому лист тов. Сталіна для антирелігійного фронту є також сиґналом перестороги, особливим закликом до гострішої більшовицької чуйности на цій відповідальній ділянці загальної клясової боротьби. Ця чуйність потрібна тим більше, що далеко не все гаразд у теоретичному арсеналі пролетарського бойового атеїзму та його відділів по окремих країнах.

Візьмімо хоча б п'ятьмільйонову спілку войовничих безвірників Радянського Союзу, з її десятками тисяч пропаґандистів, аґітаторів, лекторів та організаторів, з сотнями видаваних нею і через неї антирелігійних книжок, брошур, підручників, програмів і т. д. Звісно, немає жодної гарантії, що в лавах СВБ побіч числених попутників, які хоч і хочуть чесно працювати, але не завжди озброєні відповідною марксо-ленінською освітою, потрібною для цієї праці, — перебувають пролізши також і клясові вороги, є може навіть контрреволюційні елементи, які своє „співробітництво" в справі пролетарського атеїзму пробують використати тільки, як прикриття для своєї контрреволюційної мети.

В галузі теоретичного опрацювання окремих питань антирелігійної боротьби СВБ припущено цілу низку помилок. Крім того, слід визнати факт, що протягання право-опортуністичних і „лівих" теорій та настановлень в антирелігійну літературу не діставало належної відсічі; проти цього протягання не було розгорнуто як слід боротьби.

У програмах та методичних розробках ЦР СВБ, а також у окремих теоретичних виданнях були припущені важливі помилки. Літературну спадщину Маркса-Енгельса про антирелігійну боротьбу ще не розроблено систематично. До сьогодні СВБ ще не розгорнула широкої критики механістів-матеріялістів та меншовикуючих ідеалістів на антирелігійному фронті. Те саме можна сказати і про виявлення та викриття реакційної суті соціяль-фашистських релігійних теорій Кавтського, Кунова, Гартвіга і т. д. На сьогодні СВБ на цих ділянках ще не розгорнула більшовицької боротьби. Так само досі ще не розгорнуто широкої критики фалшивих настановлень Плеханова в питаннях релігії. І вже прямо виявом гнилого лібералізму є факт, що в великій і малій радянській енциклопедії в питаннях про релігію протягнено й цитується буржуазні й попівські теорії, а ЦР СВБ досі не реаґувала на цю справу об'єктивного чи суб'єктивного шкідництва (щоб не вжити тут більш різкого виразу). Так само на сьогодні ще не скритиковано всебічно заведених свого часу видавництвом „Атеист" в нашу антирелігійну літературу буржуазних теорій.

Ще ціла низка подібних темних місць є в списку хиб нашої СВБ і треба докласти всіх сил, щоб ці хиби та прогалини ліквідувати.

Пролетарські спілки вільнодумців по капіталістичних країнах на теоретичній ділянці своєї боротьби проти церкви та релігії перебувають ще в гіршому стані. Величезний агітаційний апарат церкви та буржуазно-фашистських держав працює за допомогою мільйонних коштів. Через літературу, насамперед, через шкільні підручники, по буржуазних країнах ширяться між трудящами буржуазні релігійні думки та погляди. Це є один із засобів клясової боротьби буржуазії проти пролетаріяту. Міщансько-соціяль-демократичні спілки вільнодумців через свої газети та книжки ширять тільки моральний ідеалістичний, механістичий, напіврелігіний та напівмістичний гній, розвивають і ширять усі та всілякі буржуазні та псевдо-марксистські теорії, перешкоджаючи цим своїм членським масам взнавати справжній клясовий характер релігії, дійсне призначення пролетарської антирелігійної боротьби, як нерозривної частини боротьби за соціялізм, як це вчить нас Маркс, Ленін, Сталін.

Але й на теоретичному фронті боротьби революційного пролетарського руху вільнодумців по капіталістичних країнах є ідеологічні прориви (це в секціях „Інтернаціоналу пролетарських від льнодумців"). Теоретична підкованість широких членських мас та навіть і великої частини активу слабка. За науковий матеріял часто правлять старі соціяль-демократичні вишкрібки (з часів як частина СДПМ була антиклерикальна), або соціяль-фашитські буржуазні твори Сіверса, Гартвіга, Сіменса, Вендельса, Ефферота та інших „борців". „Біблія єресі", Ефферота „Дзеркало попів" Корвіна і Бейсвенгерса ще часто є в багатьох революційних вільнодумців і правлять за найулюбленіший збройний матеріял в антирелігійній боротьбі. У вивченні природознавства серед німецьких пролетарських вільнодумців дуже часто можна зустрінути соціяль-демократичні „Журнали для освіти і науки", і не на останньому місці можна зустрінути „невтральні", але пильно розроблені в буржуазному дусі „космічні твори".

По бібліотеках вільнодумців є немало (і їх напевно читають) всіляких шкідливих буржуазно-релігійних творів, прикритих, наличкою вільнодумної літератури. Пролетарська вільнадумна преса капіталістичних країн не присвячує достатньої уваги критиці та обговоренню антирелігійної та псевдо-антирелігійної літератури. Теоретичне настановлення світової преси пролетарських вільнодумців (за винятком Німеччини) ще далеко не на височині поставлених перед нею завдань.

Лист тов. Сталіна є, отже, сиґнал для пролетарського безвірницького фронту, як у Радянському Союзі, так і по цілому світу. Спілка войовничих безвірників повинна негайно розгорнути широку кампанію за зміцнення ідеологічної витриманости провідних матеріялів Центральної Ради: директив, тез, програмів, підручників і т. д. СВБ повинна розпочати плянове розроблення науки марксизму-ленінізму в питаннях про релігію та антирелігійну боротьбу, повинна перевірити склад лекторів, роботу антирелійгійних музеїв, повинна негайно взятися до критичного перегляду всієї виданої нею літератури періодичної та неперіодичної.

Пролетарські вільнодумці капіталістичних країн повинні глибоко перевірити теоритичну частину їх фронту і докласти всіх сил, щоб з більшовицькою енерґією якнайскоріше ліквідувати наявні прориви.

Ленінізм не тільки підніс марксистську теорію у всіх її частинах на новий ступінь, але й створив нове в теорії пролетарського атеїзму. Непримиренність проти всіляких релігій, всілякого попівства, як охоронної сторожі й наймита експлуататорів, як знаряддя задурювати маси; нещадне викривання кожної „чистої" релігії, викривання реакційної ролі релігії у всіх її стадіях розвитку, викриття соціяльного коріння релігії в капіталізмі, ясна постава питання „партії і релігія" і безумовна конечність діялектичного підходу до всіх питань антирелігійної боротьби — все це розвинув і поглибив ленінізм.

Ленін створив теорію пролетарського атеїзму на його вищому ступені. Величезної ваги й величезної актуальности завдання, що стоїть тепер перед СВБ Радянського Союзу і пролетарськими безвірниками цілого світу—це пильнувати ленінську більшовицьку чистоту цієї теорії.

О. ЧЕФРАНОВ

ПРОТИ КЛЯСОВО-ВОРОЖИХ ВПЛИВІВ В АНТИРЕЛІГІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Лист т. Сталіна до редакції журналу „Пролетарская Революция" викрив величезну небезпеку на ідеологічному фронті, де клясовий ворог, користуючись з гнилого лібералізму окремих редакторів, протягує контрреволюційну троцькістську контрабанду та інші клясово-ворожі пролетаріятові теорії та погляди.

Закликаючи партійну та пролетарську громадскість посилити клясову пильність та чуйність на всіх ділянках фронту клясової боротьби і зокрема на ідеологічному, лист т. Сталіна має величезне значення і для антирелігійного фронту, як важливої ділянки загального фронту клясової боротьби.

Антирелігійний рух останніми роками бурхливо зростає, набувши величезного розмаху, і має тенденцію дедалі більше поширюватись. Безвірницькі маси, і зокрема безвірницький актив, тепер, як ніколи раніше, відчувають гостру потребу в теоретичному навчанні, а проте наша антирелігійна друкована продукція — книжки, брошури, журнальні й газетні статті, а також підручники, програми, методрозробки тощо — якісно незадовільні. Вони не відповідають тим підвищеним вимогам, що їх ставить доба розгорнутого соціялістичного наступу цілим фронтом, доба соціялізму.

У наших підручниках, програмах, методрозробках, не кажучи вже про іншу літературу, є чимало помилок і навіть проривів.

Протаскування в антирелігійну літературу буржуазно-ідеалістичних та соціяль-фашистських теорій і „теорійок", а також механістичних, меншовикувато-ідеалістичних, троцькістських та інших клясово ворожих пролетаріятові поглядів, є, на жаль, явище поширене. Зокрема це стосується антирелігійної друкованої продукції, що написала була до філософської дискусії.

Якщо ми розглянемо наші підручники, програми, конспекти, довідкову літературу, а також і деякі статті в журналі „Безвірник" лише 1929—1930 рр., то знайдемо там чимало великих помилок та хиб.

Насамперед треба відзначити, як величезну хибу антирелігійної літератури — це певне недооцінювання ленінського войовничого атеїзму, як вищого ступня пролетарського атеїзму після Маркса і Енґельса, і певне переоцінювання атеїзму Плеханова. У багатьох наших програмах, методрозробках та підручниках в основу поглядів марксизму на релігію покладено не погляди Маркса, Енґельса і Леніна, як це було б єдине правильно, а погляди Плеханова. Погляди ж Маркса, Енґельса і Леніна здебільша подаються як деякою мірою додаток до висловлень Плеханова.

У журналі „Безвірник" № 24 за 1930 рік уміщено було статтю проф. Фаворського „Що таке релігія", де сам автор відзначив: „визначення Плехановим релігійної ідеології може бути покладено в основу погляду марксизму на суть релігійної ідеології" (стор. 9). Плеханов же обмежується, як відомо, тільки формалістичним визначенням релігії, ігноруючи найголовніше для марксизму — клясову суть релігійної ідеології. Докладно зупиняючись на поглядах

Плеханова, проф. Фаворський про Леніна згадує лише наприкінці статті, подаючи цитату зі статті „Соціялізм і релігія“ як доповнення до Плеханова.

А. Лукачевський у книжці „Происхождение религии“ (Переработанные стенограммы лекций, читанных для московского актива СВБ и членов антирелигиозного семинария при МК ВКП(б) 1928-29 г.г. 2-ое изд. 1930 г.) в основу марксистського визначення релігії те ж саме кладе погляди не Маркса, Енґельса, Леніна, а одного лише Плеханова. У розділі I—„Методологическое значение определения религии“, докладно розглядаючи погляди Плеханова на релігію, автор цілком обминає Маркса, Енґельса, Леніна.

В „Самоосвітньому курсі для антирелігійного активу“, що його склала катедра антирелігійної пропаґанди комуніверситету ім. Артема (методрозробки та показники літератури, вид. 1930 р.) в темі „ре ігія з марксистського погляду—(суть релігії)“, читаємо таке: розд. IV: Складові елементи релігії за Плехановим, зміст їх та взаємодіяння. Чи може існувати релігія без анімізму і віри в існування надприродніх сил“... і лише останнім питанням стоїть „Соціяльне коріння релігії (за Марком, Енґельсом та Леніном), (стор. 55).

У „Самоосвітньому курсі для антирелігійного активу“ тему „Походження та суть християнства“ рекомендується опрацьовувати по книжці Каутського „Происхождение христианства“, а книжку „Мысли К. Маркса и Ф. Энґельса о религии“ (розділ III „Происхождение христианства“) знаходимо лише в списку додаткової літератури.

У „Програмі-курсів готування антирелігійного пропаґандистського активу“ (СВБ України та НКО, вид. 1930 р.) серед літератури для опрацювання тих чи тих питань програми ніде не значиться ні праць Маркса, ні Енґельса, ні Леніна.

У моїй читанці „На допомогу вчителеві-антирелігійникові“ (2-е вид. 1931 р., що її складено напочатку 1930 року), є теж саме недооцінювання войовничого атеїзму Леніна і переоцінювання атеїзму Плеханова. У цій книжці зовсім не відзначено помилок Плеханова в питаннях релігії (хоч би в примітці). Розділ „Марксизм і релігія“ починається статтями Плеханова „Що таке релігія“, „Релігія як культ“, „Анімізм—корінь ідеалістичної філософії“, а потім уже подано уривки з Маркса, Енґельса та Леніна.

Яскравою ниткою через антирелігійну літературу проходить не тільки цілковита відсутність критики плеханівського атеїзму, замовчування меншовицьких збочень Плеханова в питаннях релігії, але також некритичне або примиренське ставлення до соціяль-фашистських теорій релігії (Каутський, Кунов), до антирелігійних книжок механістів (Сарабьянов, Степанов, Гурев, Рожіцин та інші), некритичне використання праць буржуазних вчених як Фрезера, Древса, Тейлора тощо.

У переважній кількості наших підручників, програм та методичних матеріялів зовсім не згадується навіть про опортуністичні, ревізіоністські, ворожі марксизмові-ленінізмові погляди на релігію Кунова, Богданова, Степанова та інших.

Більш того, в книзі А. Лукачевського „Происхождение религии“ не тільки не викрито антимарксистських поглядів на релігію маханіста Степанова, але навіть зазначено, що ці погляди „не противоречат положениям Энґельса и Плеханова, как некоторые думают, а дополняют, детализируют их...“ (стор. 57,—підкреслення наше—О. Ч.).

А. Лукачевський далі зазначає: „Наши исследователи должны в своей дальнейшей работе в значительной мере исходить от Степанова“ (там же.)

Отже, в основу вивчення питання про походження релігії автор радить покласти не погляди Маркса, Енґельса, Леніна, а погляди Степанова, що ревізує марксизм.

У „Самоосвітньому курсі для антирелігійного активу“ опортуністичні, ревізіоністські щодо марксизму погляди на виникнення релігії Кунова, Богда-

нова, Степанова подаються, як марксистські. Там же рекомендовано книжку Кавтського „Происхождение христианства", яка нібито є „поки що єдина велика марксистська праця з історії християнства" (стор. 72).

Тут нічого зовсім не зазначено про опортуністичну ревізію ідей Маркса-Енґельса про раннє християнство в зазначеній книзі Кавтського, а подано лише кілька критичних зауважень, що мають певно примиренський характер.

У моїй хрестоматії „На допомогу вчителеві-антирелігійникові", як і в збірці „Лектор-антирелігійник" (вид. 1930 р.) у розділі „Програми" питання про походження релігії та християнства з'ясовано відповідно до поглядів Степанова та Кунова, а також відповідно до тих матеріялів, що маємо в „Самоосвітньому курсі". Серед літератури до цих питань знаходимо праці Кунова, Степанова, Кавтського, але немає Енґельса*).

У підручнику „Робітник-безвірник" (вид. 1929 р.) питання „Суспільний розвиток з погляду науки і релігії" викладено за підручником Бухаріна „Теорія історичного матеріялізму" і ця книжка рекомендується для додаткового опрацьовання як єдина, а проте ця книжка є цілком механістична.

Механістичні та меншовикувато-ідеалістичні погляди як лінією природознавства, так і істмату, історії релігії або атеїзму прозирають в чималій кількості наших підручників, програм та журналів.

Відомо, що в нашій навчальній антирелігійній літературі широко використовуються праці таких механістів як Гурев, Сарабьянов, Рожіцин та інші. В журналі „Безвірник" № 13 за 1930 р. вміщено було статтю т. Гаїбова „Про значіння мізку", а в № 15-16 статтю „Про „душу" ринку", при цьому обидві ці статті пройнято механістичними та буржуазно-ідеалістичними поглядами.

Усі ці приклади, а число їх можна булоб набагато збільшити, свідчать, що наша література щодо її ідеологічної витриманости стоїть не на належній височині, а в деякій частині й пройнята певно ворожими діялектичному матеріялізмові впливами.

Протягом 1930 року тривала дискусія на філософському фронті, що мала величезне значення для всіх ділянок теоретичного фронту, в тому числі й для антирелігійної ділянки.

Підчас дискусії зазнали рішучої критики та засудження меншовикувато-ідеалістичні погляди старого філософського проводу на чолі з Деборіним. Доведено було, як безперечний факт, що деборінська група ігнорує ленінський принцип партійности філософії та не розуміє, що „ленінізм, як марксизм епохи імперіялізму та пролетарських революцій, являє собою нову ступінь розвитку в усіх чисто галузях марксистської теорії" (з постанови бюра осередку інституту черв. профес., філос. і природозн. від 14/X-1930 р.).

Підчас дискусії рішуче засуджено було, як цілком невірне, твердження деборінців про те, що розвиток марксизму йде нібито від Маркса—Енґельса через Плеханова до Леніна, і що Ленін є нібито „учень" та „продовжувач" марксизму Плеханова.

Поворот на філософському фронті, що відбувся за керівництвом партії, є також початок повороту на всіх ділянках теоретичного фронту, в тому числі, звичайно, і на антирелігійній.

У постанові ЦК ВКП(б) від 25 січня 1931 року було зазначено, що важливим завданням теоретичного фронту „повинно бути справжнє виконання накресленої для нього Леніном програми, розробка ленінського етапу розвитку діялектичного матеріялізму, нещадна критика всіх антимарксистських і, отже, антиленінських на-

---

*) Докладніше про помилки в своїх книжках автор має подати матеріял в одному з ближчих номерів журналу.

станов в філософії, суспільних та природничих науках, як би вони не маскувались".

Минув уже рік після цієї історичної постанови партії, але на теоретичному антирелігійному фронті за цей час зроблено надзвичайно мало, якщо не сказати що зовсім нічого не зроблено щодо здійснення накреслених постановою ЦК завдань.

Майже зовсім нічого не зроблено для розробки ленінського етапу розвитку пролетарського войовничого атеїзму. Наша преса зовсім майже не подала статтів, де б було з'ясовано найширшим масам безвірників характеристичні особливості ленінського етапу войовничого атеїзму, де б подано було критику помилок Плеханова в питаннях релігії, де б подано було розгорнуту критику поглядів на релігію соціяль-фашистських теоретиків, як Кавтський, Кунов, Гартвіг та інші, а також і критику механістичних та меншовикувато-ідеалістичних помилок в антирелігійній літературі.

Наші підручники, як, приміром, „Робітник-безвірник" (вид. II, 1931 р.), або „Учебник для рабочих антирелигиозных кружков" (Вид. VI, „Моск. Раб.", 1931 р.), а також „Крестьянский антирелигиозный учебник" (вид. VI, „Моск. Раб.", 1931 р.), хоч ґрунтовно перероблені й набагато удосконалені в порівнянні до попередніх видань, але в них майже зовсім не відбито ленінського етапу в розвиткові пролетарського войовничого атеїзму.

У „Робітнику-безвірнику" та в „Учебнике для рабочих антирелигиозных кружков" є окрема стаття для епізодичного навчання „Ленін про релігію", але тут не подано матеріялу, що характеризував би ленінський атеїзм, як нову, вищу ступінь пролетарського атеїзму. Тут не відзначено належною мірою, в боротьбі проти яких опортуністичних, ревізіоністських поглядів на релігію розвивався ленінський атеїзм, і зовсім не виявлено різниці між войовничим ленінським атеїзмом і атеїзмом плеханівським.

В „Антирелигиозном крестьянском учебнике", що підписаний був до друку в червні місяці 1931 р., тобто через півроку по закінченні філософської дискусії, в тексті зовсім не подається поглядів Леніна на ті або інші питання релігії чи атеїзму. Серед літератури, що її рекомендовано для дальшого опрацьовання тих або інших тем, зовсім немає праць Леніна, Маркса, Енґельса. Звичайно, тут ми не бачимо ще повороту в напрямку здійснення нових завдань антирелігійного теоретичного фронту, в напрямку вивчення релігії та атеїзму по творах Маркса, Енґельса, Леніна, а не по творах Плеханова, Степанова, Кунова, Кавтського.

Як у зазначених тут, так і в багатьох інших підручниках, а також у програмах є ще вияви механіцизму, меншовикуватого ідеалізму та різних буржуазно-ідеалістичних впливів. Наша антирелігійна література хибує ще на нечіткі, а іноді цілком невірні формулювання, політичні настанови тощо.

Поруч із книжками, що містять у собі чимало помилок, що їм бракує належної ідеологічної витриманости, у нас є й такі книжки, яких не можна інакше кваліфікувати, як клясово-ворожу контрабанду.

Ось „Програма-конспект з історії релігії" проф. В. Є. Фаворського, вид. „Пролетар", 1931 р. Її НКО „дозволив до вжитку для комуністичних вищих шкіл, партшкіл та самоосвіти", а проте вона певно шкідлива.

Подаючи такий надзвичайно важливий і відповідальний матеріял, як згадана „Програма-конспект", що по ньому мають вивчати пролетарську атеїстичну науку студенти наших вишів та безвірницький актив, автор, здавалося б, повинен був виходити з тих настанов, що їх наведено вище в постанові ЦК ВКП(б) про завдання теоретичного фронту.

В дійсності „Програма-конспект", що її подав проф. Фаворський, цілком заперечує вимоги, зазначені в постанові ЦК.

Проф. Фаворський зовсім не подбав про те, щоб відбити в програмі ленінський етап в розвиткові діялектичного матеріялізму, а, значить, і наукового

атеїзму. Про ленінський етап в атеїстичній науці в „Програмі-конспекті" ані слова.

У „Програмі-конспекті" автор не тільки рішуче не відмежувався від ворожих марксизмові-ленінізмові теорій та течій, як соціяль-фашистські теорії та буржуазно-ідеалістичні, або як механіцизм, меншовикуватий ідеалізм та інш., а, навпаки, він сам подає ворожі діялектичному матеріялізму погляди або як марксистські, або як такі, що їх можна використати для уґрунтування марксистських поглядів.

У „Програмі-конспекті" проф. Фаворського зовсім не з'ясовано величезної принципової різниці і цілковитої непримиренности, що є між марксистською методологією і методологією буржуазною. Більше того. Автор сам стоїть на буржуазно-ідеалістичних та меншовикувато-ідеалістичних позиціях, звертаючи головну увагу на аналізу релігійної ідеології з формального боку, замість того, щоб поставити її на клясові рейки, викриваючи насамперед соціяльне коріння релігії, її клясовий експлуататорський характер.

Методологія автора еклектична. Досить відзначити, що для з'ясування поглядів марксизму на релігію автор поєднує погляди Маркса, Енґельса, Леніна з поглядами Плеханова, Степанова-Скворцова, Кунова, Кавтського, Древса та інших.

На стор. 17 уміщено наголовок: „Марксистська розробка проблеми походження тотемізму". На думку проф. Фаворського, розробляли цю проблему такі марксисти: Плеханов, Степанов, Кунов, Ельдерман. Автор відзначає: „Постава питання у Плеханова механістична", „механіцизм є в схемі Стапанова", „концепція Кунова явно ідеалістична" і, все ж, не зважаючи на ці твердження, проф. Фаворський подає всіх цих авторів як марксистів, що „розробляли" проблему походження тотемізму. Він зовсім не хоче розуміти того, що, приміром, механістичні погляди Степанова, ідеалістична теорія Кунова є певно ворожі діялектичному матеріялізмові Маркса-Леніна і тому ці теорії є не „марксистська розробка", а ревізія марксизму.

У розділі „Марксівська схема виникнення християнства" відзначено, що висхідні джерела марксо-ленінської теорії про релігію, зокрема про християнство — це... Тацит, Філон, Єздра тощо. Філософські засновники науки це — Спіноза, Штравс та інш. Потім зазначено, що з цих джерел виникла мітологічна школа, яка, на думку проф. Фаворського, має три напрями: а) раціоналістичний напрямок (Древс, Сміт, Робертсон, Фрезер та інш.) б) буржуазно-соціологічний (Кальтгоф, Віппер) і в) марксистський напрямок (Енґельс та сучасні історики—войовничі антирелігійники") (стор. 26).

Тут, як можна бачити, марксизм подано не як вчення, принципово-вороже буржуазним течіям, що в корені заперечує, спростовує і нищить ці течії, а як тільки один з напрямів мітологічної школи. Отже, те, що подано в „Програмі-конспекті" як нібито марксистська схема, в дійсності є фальсифікація марксизму, перекручення його основних засад.

Характеристично для методології автора те, що він не звертає належної уваги, з'ясовуючи те чи те питання релігії чи атеїзму, на аналізу соціяльно-економічних факторів, він не розглядає релігійної ідеології, як надбудови відповідних соціяльно-економічних формацій, а розглядає головно за окремими епохами, переважно в хронологічному порядкові, і тут автор цілком скочується на ворожі марксизмові-ленінізмові рейки. У своїй схемі проф. Фаворський до певної міри перебуває підо впливом такого буржуазного історика релігії як Шантепі-Де-Ля-Сосей. Його схема наближається до певно-буржуазної схеми, а не до марксистської.

Автор „Програми-конспекту", очевидно, додержується тієї думки, що Ленін є ніби то „учень" Плеханова, що марксизм йде від Маркса Енґельса через Плеханова до Леніна. За цим настановленням, у розділах „Програми-кон-

спекту": „Релігія як надбудова" або „Розвиток марксистської історії релігії" проф. Фаворський спочатку розглядає думки Маркса й Енґельса, далі— Плеханова і після нього вже Леніна.

Розглядаючи на стор. 47 окремі секти, автор зловживає якоюсь „описовою" методою, вважаючи її, очевидячки за складову частину марксо-ленінської методології, а в дійсності ця „описово-формалістична" метода запозичена з арсеналу попівсько-сектантських „істориків" релігії.

Розглядаючи секти старообрядців, хлистів, скопців, менонітів та інш., автор обмежується лише такою „описовою" характеристикою: „Ці секти виникли ще за умов царату, тепер не ростуть і не мають впливу на маси. В ідеології є елементи містики". (стор 47). Це й все про зазначені секти.

А ось яку характеристику автор подає таким сектам, як ім'яславці, федорівці, інокент'івці, іоаніти тощо. „Ці секти є наслідок розкладу православної церкви, що розпалася на силу ворожих одна одній сект і течій, причому багато з цих сект зберігають обрядово-догматичні форми православ'я. Майже всі вони виникли в післяреволюційну добу" (стор. 47). Крім цих, немов для місіонерської пам'ятки призначених формальних визначень, про ці всі секти — жодного слова.

Навіть такі секти як ім'яславці й федорівці, що вславилися своєю одвертою контрреволюційністю, зв'язками з інтервенційними штабами, терористичними антирадянськими діями, автор подав з формалістичного боку. У програмі жодного слова немає про основне — про їхню клясову суть, про контрреволюційний характер їхньої роботи та вчення.

Такого ж вигляду характеристику (переважно „описову") подає автор і оновленцям, і українській автокефальній церкві (стор. 45 — 46).

Ми не маємо змоги тут докладно подавати критику псевдо-марксистської системи поглядів на питання релігії та атеїзму, що нею пройнято „Програму-конспект" проф. Фаворського, *) обмежимося таким загальним висновком.

Подаючи перекручення марксизму, як справжній марксизм, дезорієтуючи читачів у питаннях марксо-ленінської теорії релігії та войовничого атеїзму, а натомість, озброюючи читачів буржуазно-ідеалістичними, механістичними та меншовикувато-ідеалістичними поглядами на питання релігії та атеїзму, „Програма-конспект" проф. Фаворського є, безумовно, клясово-ворожа контрабанда".

Але Фаворський, безумовно, має і послідовників. Що це так, в цьому можна переконатися, ознайомившись з книжкою Гр. М'якшина „Активіст-безвірник на селі" (підсобник для керівників масової комуністичної освіти на селі ДВОУ „Радянська Школа, 1931 р.).

Ця книжка, на думку її автора, має допомогти активістам на селі „обізнатися з тими основними антирелігійними відомостями, що без них вони не зможуть обійтись у своїй практиці".

Які відомості треба подати нашим активістам-антирелігійникам на селі в 1931 році?

На це питання, здавалось би, треба було дати таку відповідь: поперше, треба допомогти безвірникам озброїтися марксо-ленінським, діялектико-матеріялістичним світоглядом. Подруге,— озброїти безвірників знаннями про ленінський войовничий атеїзм, як нову вищу ступінь у розвиткові пролетарського атеїзму після Маркса і Енґельса. Потретє,— викрити і рішуче відмежуватися від ворожих марксизмові-ленінізмові соціяль-фашистських, буржуазно-ідеалістичних, механістичних, меншовикувато-ідеалістичних та інших теорій, „теорійок", течій, поглядів тощо. Показати принципову, рішучу непримиренність між марксо-ленінською наукою про пролетарський войовничий атеїзм і ліберально-буржуазними, меншовицько-опортуністичними, ревізіоністськими поглядами на релігію.

---

*) Розгорнуту критику „Програми-конспекту" проф. Фаворського подамо в найближчому номері журналу „Безвірник".— Редакція,

На жаль, книжка „Активіст-безвірник на селі“ подає активістові-безвірникові цілком протилежне.

Насамперед треба відзначити, що ця книжка від початку до кінця рішуче ворожа діялектичному матеріялізмові Маркса—Леніна.

Книжка „М'якшина „Активіст-безвірник на селі“ від початку до кінця еклектична. Вона являє собою якусь внутрішньо-суперечливу мішанину, що її автор зібрав з різних книжок, брошур та статтів і не зумів навіть хоч трошки зладнати.

Автор переписав у своїй книзі цілі сторінки з „Робітника-Безвіника“ (видання 1929 р.), з статті проф. Фаворського — „Що таке релігія“, з книжки Лукачевського—„Происхождение религии“, з таких брошур, як Андреєва „Религия“, Тіма—„Хто створив бога“, Медзинського—„Чому люди вірять у бога“, Степанова — „Нарис розвитку релігійних вірувань“, Токіна — „Очерк происхождения религиозных верований“, Ів. Сухоплюєва — „Ленін і релігія“ та інші.

Вмстивши кілька цитат з Леніна, згадавши кілька разів про Маркса й Енгельса, автор, очевидно, думав, що в наслідок такої операції складено справжній марксистський підручник, де зібрано відомості „без яких не може обійтися активіст-антирелігійник на селі“.

Справді ж підручник М'якшина „Активіст-безвірник на селі“ під марксистською фразеологією протягує клясово-ворожу контрабанду: —буржуазно-ідеалістичні та меншовицькі концепції, механістичні та меншовикувато-ідеалістичні трактування найважливіших питань історичного матеріялізму, історії релігії, атеїзму тощо.

Перший розділ має наголовок „Марксизм і релігія“. Тут подано не зовсім грамотно викладену цілком механістичну трактовку таких проблем, як „мораль і економіка“, „продукційні сили“, „економічні стосунки“ тощо. Цю частину розділу складено під певним впливом такої яскраво механістичної книжки, як „Теорія історичного матеріялізму“ Бухаріна. (І це зроблено 1931 року).

За Бухаріним, М'якшин ставить знак рівняння між продукційними силами та технікою. Гр. М'якшин вважає, що „основний елемент продукційних сил суспільства є техніка“, тимчасом як робоча сила — ця справжня найважливіша частина продукційних сил, зовсім іґнорується.

Мораль, за М'якшиним, визначається безпосередньо станом і розвитком техніки й залежить від неї. Отже, в цій частині перед нами яскраво виявлений механіцизм.

Під наголовком „Що таке релігія“ знаходимо конспективний виклад згаданої вже статті проф. Фаворського „Що таке релігія“, причому тут подано головно перелік визначень релігії від буржуазних учених та філософів з поверховою формалістичною критикою цих визначень.

Під наголовком „Погляди марксистів на релігію“ вміщено запозичені з цієї ж статті Фаворського погляди Плеханова на релігію, причому зазначено: „Плеханівське визначення релігійної ідеології можна покласти в основу марксизму на суть релігійної ідеології“ (стор. 15). Впадає в око одне: тут серед марксистів не знаходимо ні Маркса, ні Енґельса, ні Леніна. І це зроблено не випадкове, а цілком свідомо. Сам автор дає таке пояснення цього: „Подаючи погляд марксизму на релігію, ми за основу взяли погляди Плеханова, що найчіткіше з'ясував питання з поміж усіх марксистів (стор. 16. Підкресл. наше *О. Ч.*)

Те, чого не насмілювався одверто визнати проф. Фаворський, хоч він певно натякує на це в своїй статті „Що таке релігія“, це голосно й одверто заявив його послідовник — М'якшин.

Єдиний справжній марксист—це Плеханов, і справжнього марксизму треба навчатися не у Маркса, Енґельса і Леніна, а у Плеханова. Такий логічний висновок повинен зробити читач книжки „Активіст-безвірник на селі“, якщо він додержуватиметься провідної думки автора цієї книжки.

І це пишеться в підручникові для активістів-безвірників на селі й притому 1931 року. Тут іґнорується той безперечний факт, що „справжня історія розвитку марксизму йде від Маркса—Енґельса до Леніна і аж ніяк не через Плеханова. Після Маркса—Енґельса єдиний найпослідовніший ортодоксальний у кращому розумінні цього слова, самостійний марксист уже з найперших своїх праць був Ленін. (М. Мітін—„До підсумків філософської дискусії", „Пролетар", 1931 р., стор. 44).

Це пишеться, не вважаючи на те, що плеханівський діялектичний матеріялізм є крок назад від Маркса й Енґельса, а, значить, і плеханівський атеїзм, як складова частина першого, є теж крок назад від наукового атеїзму Маркса й Енґельса.

Відомо, що Плеханов у своїх поглядах на релігію далеко не відійшов від просвітительства і певною мірою сточувався на позиції меншовизму. Плеханов, визначаючи релігію, зупиняється лише на її формальному боці, тимчасом як обминає соціяльну, клясову її суть. Критикуючи богобудівництво Луначарського, Плеханов не подав критики клясової суті богобудівницьких тенденцій, як це блискуче зробив Ленін у відомому листі до Горького. Відомо, що критика релігії у Плеханова не має дійового, практичного характеру і в цьому він певно стоїть на меншовицьких позиціях, на позиціях теоретик в II Інтернаціоналу. Плеханов ніколи не ставив боротьбу проти релігії в зв'язок з клясовою боротьбою пролетаріяту, не підпорядковував антирелігійної роботи завданням боротьби пролетаріяту за соціялізм, як це зробив Ленін, поглибивши, конкретизувавши і розвинувши думки Маркса й Енґельса.

Замовчуючи меншовицькі помилки Плеханова, не подавши критики його формалістичного визначення релігії, а натомість відзначивши, що „Плеханов найчіткіше зпоміж усіх марксистів" з'ясував погляди марксизму на релігію, іґноруючи Маркса, Енґельса, Леніна, автор тут видає себе за прихильника поглядів меншовикуватого ідеалізму.

У книзі М'якшина не лише не відбито ленінського етапу, як нового, вищого щабеля в розвіткові пролетарського войовничого атеїзму, але й натяку немає на те, що Ленін розвивав, конкретизував пролетарську атеїстичну науку Маркса-Енґельса стосовано до епохи імперіялізму і пролетарських революцій.

Цього мало. У підручникові провадиться певна тенденція до дискредитації Леніна, бо Леніна автор намагається виставити тільки як популяризатора Маркса і Енґельса. І справді, на стор. 62 у розділі „Коріння релігії" вміщено списане слово в слово з брошури Ів. Сухоплюєва „Ленін і релігія" (вид. 1930 р., стор. 13—14), таке: „Він (Ленін—*О. Ч.*) висловлював на релігію такі самі погляди, що в свій час висловлював Карл Маркс і Фридрих Енґельс. Основне твердження марксизму каже: „релігія є опіюм для народу". У цьому вся основа погляду марксизму на релігію. Ленін, зважаючи на те, що марксів вислів „опіюм", можливо, був не зрозумілий для робітників і селян, висловлює це порівнання зрозуміліше, називаючи релігію „духовною сивухою", що в ній раби капіталу гублять власну людську подобу, свої вимоги будь-якого гідного людини життя".

Трошки далі в цьому ж розділі читаємо: „Обмірковуючи питання про релігію з пролетарського погляду, Ленін так висловлює основні погляди Маркса та Енґельса: „усі сучасні релігії й церкви, усі релігійні організації марксизм завжди вважає за органи буржуазної реакції, що захищають визиск і задурюють робітничу клясу" (стор 62—63).

Отже, за М'якшиним, що перейняв наведені тут погляди на Леніна від І. В. Сухоплюєва, виходить, що Ленін тільки нібито повторював те, що перед ним висловлювали про релігію Маркс і Енґельс і що в науку пролетарського атеїзму Ленін нібито нічогісенько нового не вніс.

Це явно ворожа думка взята з арсеналу троцькистів та правих опортуністів.

Певна недооцінка Леніна, особливо стає яскравою в світлі ставлення автора підручника до соціяль-фашиста Кунова, до механістів тощо.

Схему походження релігії механіста Степанова автор вважає за цілком марксистську і зазначає, що вона „не перечить Енґельсові й Плеханову, доповнює їх...“ (стор. 17).

„Взагалі треба сказати, — читаємо на тій же сторінці, — що твердження Степанова в питаннях про повстання релігії мають величезне значення. З них ми виходимо в значній частині своєї дальшої роботи“.

Розділ „Марксисти про повстання тотемізму“ починається такими словами: „Проблему тотемізму більш-менш докладно розглядається в марксистських працях Степанова, Кунова та Ельдермана“. (стор. 33. підкреслення наше *О.Ч*)

Отже, теоретик Другого Інтернаціоналу соціяль-фашист Кунов — цей яскравий опортуніст і ревізіоніст, який в своїх працях скотився на рейки позитивізму та метафізики, атестується в книжці як марксист. Механіст Степанов теж саме видається не за такого автора, який ревізує марксизм, який певною мірою в своїх поглядах на похоження релігії йде за Куновим, а за такого автора, який нібито розвивав Енґельсові думки. А ось Леніна, що його метода „є не тільки відновлення, але й конкретизація й дальший розвиток критичної і революційної методи Маркса, його матеріялістичної діялектики“ (Сталін. — „Питання ленінізму“), подано не більше, як звичайного популяризатора Маркса.

У книзі є цілий ряд політично-шкідливих тверджень і настанов.

У розділі „Церква допомагає готуванню нової війни“ автор подає переписані з брошури Бляхіна „Крест и пулемет“ (видання 1928 р., стор. 57, 59, 60—63, 68—69, 71) застарілу, зовсім не характеристичну для останніх років (1930—31) картину політичної ситуації в капіталістичних країнах. Він зовсім не згадує про світову кризу, про підготування імперіялістичними державами нової імперіялістичної війни і в першу чергу інтервенції проти СРСР, не виявлено активної ролі церкви в підготуванні інтервенції проти СРСР.

Цей розділ книжки не тільки не мобілізує читачів навколо питань, з'язаних з обороною СРСР (про оборону — жодного слова тут немає), а, навпаки, дезорієнтуючи читачів в питанні про політичну ситуацію в капіталістичних країнах, цим самим відвертає увагу від загрози імперіялістичної війни та інтервенції.

Навіть такий яскравий факт участи церкви в інтервенційній політиці світової буржуазії, як „хрестовий похід“, зовсім не висвітлено в підручнику М'якшина. Про „хрестовий похід“ на чолі з римським папою Пієм XI там тільки згадується.

У розділі „Наше інтернаціональне завдання“ читаємо таке: „Останній рік ми спостерігаємо посилену антирадянську кампанію від церковників на чолі з римським папою, що підбурює капіталістичні країни на нову війну проти нас. Ми спостерігаємо, що на Заході йде клерикалізація робітничого руху, поширюється місіонерська діяльність у колоніяльних країнах і т.ін.“ (стор. 86 підкреслення наше *О. Ч.*)

Твердження про клерикалізацію робітничого руху на заході є обурливий наклеп на робітництво капіталістичних країн, бо в дійсності ми маємо там не клерикалізацію, а зростання революційного руху, дедалі більше піднесення революційної активности робітничих мас, збільшення лав й впливу комуністичних партій, одне слово — цілком протилежну картину.

У капіталістичних країнах посилюється відхід трудящих від релігії, вихід робітників з релігійних громад, підпали та розгромлення обуреними масами молитовних будинків (Еспанія), зростання безвірни-

цтва (Німеччина, Австрія та інші держави), а М'якшин, разом з проф. Фаворським, (див. його „Програму-конспект", стор. 36), всупереч безсумнівним фактам, твердить про клерикалізацію робітниого руху, тобто про зростання попівщини серед робітництва, зростання реакційности, консерватизму та занепадництва серед західньо-европейського робітництва.

У розділі „Більш уваги роботі на селі" знаходимо таке:

„... без перемоги над релігією, над покірною вірністю „божій волі" не можна зміцнити колективні принципи в селянській праці, не можна перейти до вищих форм колективізації" (стор. 78).

Реакційно-ідеалістичний характер і політична шкідливість цієї думки не підлягає сумніву. Тут автор радить безвірникам на селі таке: спочатку треба перемогти релігію, а потім уже треба зміцнювати колгоспи, бо, не подолавши релігії, не можна перейти до вищих форм колективізації. Такий зміст наведених рядків з підручника свідчить, що автор штовхає антирелігійну роботу на селі на політично невірний шлях, що, йдучи ним, антерелігійна робота скеровується на одрив од соціялістично-будівничого процесу і на гальмо колективізації.

Прикладів політично шкідливих настанов, та думок і просто політично неписьменних тверджень в книжці „Активіст-безвірник на селі" розкидано сила силенна.

Появу цієї книжки, як і „Програми-конспекту" проф. Фаворського, завдяки гнилому лібералізму деяких редакторів, рецензентів та видавництв, треба вважити як певний злочин.

Не наводячи тут прикладів іншої клясово-ворожої літератури, треба зробити такі висновки.

Поруч з численними великими помилками в наших підручниках, програмах, методрозробках, а також в різній іншій антирелігійній літературі, в нас є і книжки, що їх не можна інакше кваліфікувати як меншовицьку та буржуазно-ідеалістичну контрабанду.

Якнайширшою критикою та самокритикою треба викрити помилки в антирелігійній літературі й вжити всіх заходів, щоб надалі їх не повторювати.

Треба негайно розгорнути боротьбу за те, щоб наша антирелігійна друкована продукція відбивала ленінський етап розвитку пролетарського войовничого атеїзму.

Треба якнайширше розгорнути боротьбу за підвищення якости антирелігійної літератури, за цілковиту ідеологічну витриманість її.

Треба відкрити вогонь по клясово-ворожих — соціяль-фашистських, буржуазно-ідеалістичних, механістичних меншовикувато-ідеалістичних впливах у нашій антирелігійній літературі. Треба розгорнути якнайширшу боротьбу проти гнилого лібералізму, що через нього деякі наші рецензенти, редактори та видавництва перепускають через свої руки явно шкідливу літературу.

Н. ФЕДОРОВИЧ.

ЕВРАЗІЙСТВО І РЕЛІГІЯ

(Релігійне питання в програмі білоеміґрантського фашизму).

В арсеналі найрізноманітніших знарядь і засобів класового пригнічення трудящих експлуататорами релігія посідає одне з перших місць. В СРСР, в період розгорнутого соціялістичного будівництва і рішучого наступу на капіталістичні шари міста й села, релігія є бойовий прапор, навколо якого згуртовуються всі антирадянські елементи. Церковні та сектантські організації використовують всі можливості, всі засоби для боротьби з радянською владою та соціялістичним будівництвом. На заході в період загнивання світового капіталізму релігійні організації правлять за „пі собний апарат“ імперіялістичної держави (програма Комінтерну). Білоеміґранти, що їх переможний Жовтень викинув за межі Радянського Союзу, у своїх так би мовити „філософських трактатах“ і багаточисленних плянах „спасіння“, „єдиної, нероздільної“ і т. д. приділяють релігії дуже багато уваги, як одному із засобів „викорінення“ „більшовицької зарази“.

Серед різних білоеміґрантських угруповань для антирелігійника є цікаве те, що його представники називають себе „євразійцями“.

Це група колишніх російських поміщиків, буржуазної професури і присяжних „мислителів“, що колись чванились своїм лібералізмом — Карсавін, Франк, кн. Е. С. Трубецкой, „державознавець“ Алексєєв і інш.

Про те, що являє з себе евразійство, про його "ідейні засновки“ і своєрідну „філософію“, а також про його політичну програму і „настановлення“ в релігійному питанні ми можемо мати майже повну уяву з „Евразийского Временника“, — неперіодичного видання, що виходить під редакцією П. Савицького, П. П. Сувчинського та кн. Е. С. Трубецкого.

У четвертому випуску „Евразийского временника“ вміщено статтю П. П. Савицького з наголовком „Евразійство“. У примітці до неї говориться, що „статтю написано з прохання закордонних друзів евразійства для загального з ним ознайомлення“.

Ім'я евразійців „географічного“ походження: — повчає Савицький. В основному масиві старого світу, де стара географія розрізняла два материки Европу і Азію — евразійці почали розрізнювати третій серединний материк — „Евразію“, і від останнього визначення й добували своє ім'я. За твердженням евразійців, поняття „Европа“, як сукупність західньої і східньої Европи, — „безглузде й недоречне“. Автор підкреслює, що між Заходом і Сходом у географічному розумінні є повна протилежність і що східньо-европейська рівнина за своїм географічним „єством“ набатато ближча до рівнин західньо-сибірської і туркестанської, аніж до західно-европейської.

Звідси Савицький робить такий висновок: „Названі три рівнини з узгір'ями, що відділяють їх одну від одної й обрямовують їх зі сходу, південного сходу й півдня... становлять собою окремий світ, єдиний у собі й географічно відмінний як від країн, що лежать на захід, так і від країн, що лежать на південний схід і південь від нього. І якщо до перших приточити ім'я „Европи", до других— ім'я „Азії", то світові, що ми його щойно назвали, як срединному і посередньому — буде личити ім'я „Евразія" *).

Але це пояснення підходить лише для дуже довірливого і неспокушеного читача. Фактично ж термін „Евразія" далеко не географічного, а просто білоеміґрантського походження.

Уже стародавні греки називали евразією материк, що до його складу входили вся Европа й вся Азія, як єдиний географічний комплекс.

Тепер евразійці знову „воскресили" забуте слівце, звузивши межі колишнього „Евразійського материка", „викресливши" з його складу всю Західню Европу. Але суть справи від всіх цих „географічних" маніпуляцій евразійців не змінюється і зрізана „Евразія", що її видають за „окремий світ, „єдиний у собі", також не витримує критики, як і попередня, хоча вона й „підкріплена" у евразійців геополітикою — продуктом новітнього буржуазно-ідеологічного походження.

Такі географічні засновки потрібні евразійцям для „обґрунтування" їх „теорії" про „самобутність" руської культури, що сполучає в собі культуру европейську й азіятську. „Визначаючи російську культуру, як евразійську, евразійці виступають, як засновники руської культурної своєрідности", заявляє Савицький.

Ця „своєрідність", на його думку, утворювалась у лоні Московської Русі. Петро І політикою европеїзації Росії наштовхнув її на загибіль, що привела врешті до більшовизму.

Тому, „виголошуючи за своє гасло національну руську культуру, евразійство ідейно відштовхується від всього післяпетровського, санкт-петербурзького, імператорського оберпрокурорського періоду руської історії",— говорить один з лідерів евразійства — кн. Е. С. Трубецкой.

Суть европеїзації, що її провів Петро І, полягає у заміщенні російського примітивного великодержавія европейсько-російським інтернаціональним імперіялізмом" **). „Ліберали й соціялісти—справжні пташенятка Петрового гнізда", додає він. З православною церквою сталося те ж саме, що й з державою.

„Православна традиція була порушена, —зазначає кн. Святополк Мирський,— за Катерини й Олександра І, вся єрархія була в корені пройнята протестантизмом і пряма лінія наступництва могла бути відновлена лише завдяки існуванню іншої підземної течії — містичного й аскетичного Серафима Саровського і Паїсія Величковського". ***)

Відмахуючись від різних західніх „сквера", евразійці вважають за потрібне „будувати храмину російської культури", маючи собі за спільника самого господа бога.

„Зараз, коли нас (евразійців) лають за зречення ідеї „повернення Росії в родину европейських народів", за зречення ідеї „нового прилучення Росії до европейської культури", ми твердо кажемо, що ми дійсно відмовляємося йти старим шляхом"... Всі підсумки наших даних і умов свідчать, що нам не слід бути доважком Франції, або Німеччини (взагалі Західньої Европи), але треба повернутись до себе й розпочати будувати храмини російської культури, відповідно до тих евразійських даних, що ми їх маємо Промислом божим". ****)

---

*) „Евразийский временник". кн. IV, 1925 р. стор. 5 — 6.

**) В. Н. Ильин, — „Столб злобы богопротивной". „Евразийский временник", кн. IV, стор. 190.

***) Кн. Д. Святополк-Мирский.— „О московской литературе и протопопе Аввакуме". „Евразийский временник", кн. IV, стор. 388.

****) Я Садовский. — „Оппонентам евразийства" „Евразийский временник", кн. III, стор. 154 - 5.

Але, зрозумівши, що неодноразові заяви і клятьби про те, що евразійці перебувають „у певному православно-російському духовному наступництві“ зі слов'янофілами Гоголем і Достоєвським занадто загальні, а тому малозрозумілі й непереконливі, „стовпи“ евразійства оголошують у „Временнике“, що ми про нього вище згадували, декляративні статті, в яких намагаються в „розгорнутому“ вигляді викласти свої принципи і довести своє право на існування.

Евразійці неодноразово й з великою гордістю заявляли у своїх писаннях, що їм пощастило свої реставраторські погляди перетворити в струнку систему.

Які ж „ідейні — філософсько-політичні“ засновки евразійства, що пишається стрункістю своєї системи“ та її генеалогією.

Всю філософію білоемігрантів евразійського толку можна без будь-яких утруднень звести до добре нам знайомої „триединої“ формули: „православність самодержавство й народність“.

Зупинімось тут на першому члені цієї формули — „православність“, та на його місці, що він посідає в політичній програмі і тактичних начерках евразійства.

Евразійці неодноразово підкреслюють, що їх світогляд і політичне „credo“ офарбовані православно-релігійним кольором.

У редакційній передмові до третьої книжки „Евразийского временника“ оголошується, що „зміст евразійства не вичитаний з книжок... Його подає саме життя. У цьому житті покладені основи того, шо досвід, який вийшов із життя, розташувався в лінії основного руського православного наступництва“ *).

Евразійці, як одні з ідеологічних представників російської білогвардійської еміграції, роблять інтервенційні замисли, намагаються використати релігію й церкву, використати „православ'я“, як знаряддя експансії поширення на Схід, для відродження „єдиної і нероздільної Росії“.

Інтервенційні настановлення евразійців, правда, прикриті словесним флером про „релігійну експансію“, з достатньою ясністю й певністю зформульовані і в офіціяльній редакційній передмові до третьої книжки „Евразийского временника“. Ось ця плятформа евразійства:

„Треба надіятись, що у відповідь на гасла заперечень і руйнування, що виголошені за останні роки, бажання усвідомити і обробити позитивні православно-творчі і державно-творчі начала руського буття знайдуть собі не один, а багато центрів, фокусів. Ми бажали б, щоб евразійство стало за один з таких центрів, один зі сховищ, куди збиралися б і де накопичувалися б пінності православно-релігійного, культурно-творчого і державно-патріотичного руського духовного досвіду“.

Мріючи про перетворення „Росії“ на поміщицьку, кріпацьку „богоносну“, країну, дишучи звірячою лютістю до більшовизму, чорносотенці - „евразійці“ проте не в силі приховати, що в справі соціялістичної перебудови Радянського Союзу більшовики дійшли величезних успіхів. Але й це мракобіси намагаються пояснити... релігійним чинником.

Один з лідерів евразійства — Сувчинський здивований з приводу того, що „більшовики навдивовижу зуміли надати життєвість своїй мертвій доктрині, поставивши її під знак перекрученого релігійного фанатизму і героїчного лжеідеалізму“ **).

Евразієць, „професор“ Карсавін, відомий містик і мракобіс, викинутий за кордон 1922 року с катедри Ленінградського університету, підспівує Сувчинському, називаючи „більшовицький комунізм“ — „останньою й найгрубішою формою російської релігійної ідеології“ ***).

Бажаючи використати „православність“, як одне із знарядь капіталістичної інтервенції і махрово-білогвардійського реставраторства, евразійці пильно при-

*) „Евразийский временник“, кн. III, 1923 р., стор. 6.

**) Сувчинський. — К преодолению революции, „Евразийский Временник“ кн. III, стор. 49.

***) Карсавин. Стаття в німецькому журналі „Archiv für Kechts und wirtschaftsphilosophie, Berlin, 1926, s. 566.

дивляються до стану релігії й церкви в СРСР. Наслідком своїх спостережень, не зважаючи на те, що ці спостереження відбуваються крізь призму звірячої еміґрантської люті проти революції, евразійці змушені визнати, що крах, якого зазнала релігія в Радянському Союзі, викликаний не зовнішніми причинами, не насильством „більшовиків", а причинами внутрішніми, тобто зростанням безвірництва серед найширших трудящих мас.

Войовничі мракобіси змушені навіть констатувати не лише величезні зрушення, що відбулися в побуті й свідомості найширших трудящих мас Радянської країни, але й, що найважливіше, те, що старий психічний і побутовий уклад повернутися не може.

„Є факти й сторони руського життя, пише все той же Сувчинський, — що їх революція зруйнувала назавжди. Насамперед, напевно не відродити руський дореволюційний побут, розуміючи в даному разі не зовнішні вияви минулого державно-соціяльного ладу, а спосіб і суть стихійно-народнього життя, той уклад і ритуал життя, в яких побутове й релігійне сполучається в нерозривній єдності" *).

Особливу ненависть евразійців викликає зростання войовничого безвір'я, антирелігійної активности в масах.

Розкривання „мощів", вилучення церковних цінностей, відмовлення трудящих від релігійних свят, закриття церков і інші вияви масового атеїзму, що зростає, евразійські борзописці кваліфікують, як хворобливі „патологічні" симптоми, що свідчать про панічну розтіч „руського народу".

„Потворність і трагічність нинішнього релігійного процесу Росії полягає в тому, що народ, хоча б у деякій своїй частині, почав зраджувати свої святині й віддавати їх на наругу, почав із соромом і огидою руйнувати і профанувати свій побутовий релігійний уклад саме тоді, коли революція розкрила очі свідомій частині Росії і інтелігенція потяглася до сповідництва, саме до того, що не так давно підривала" **).

Без пояснень зрозуміло, що під „свідомою частиною Росії" евразійці розуміють тих самих білоеміґрантів і різних „колишніх людей", що перебувають по той бік Радянського кордону, що тепер вхопились за релігію, „потяглися до сповідництва", як до останнього засобу для врятування свого „буття".

„Колишні люди" по той і цей бік Радянського кордону, не маючи реального ґрунту під ногами, прагнуть ілюзій. У своїх писаннях, що присвячені питанню про крах релігії в СРСР, евразійці висловлюють примарну надію на те, що, може бути, маси втягнуті в орбіту впливу комуністів лише „механічно", а не свідомо.

„Основна маса руського народу втягнулась у процеси революції. Це не означає, що народ засвоїв всю специфічну ідеологію і психологію інтеліґентів-революціонерів. Втягнення відбулося не в розумінні світоглядового підкорення, а в формі масової причетности до стихійних змін життєво-практичного укладу і його санкціонування" ***).

Та ба! У тій же статті, кількома рядками автор, що ми його нижче цитуємо, сам собі суперечить, констатуючи, що: „порівняно з ідейно-туманними і внутрішньо малозрозумілими подіями німецької війни, революційна епопея врізалась в історію руського народу низкою фактів, що запали в саму глибину його сумління, свідомости і пам'яті. Утворилась нова психологія, нова мова, новий ритм життя, нове почуття подій. Змінився наявний склад населення, що в революційні епохи змінюється з виключною хуткістю та перебоями. Можна сказати, що зараз той шар людей, що йому знайомі факти і діячі дореволюційної Росії, остаточно засипаний новим шаром людей, для яких все минуле — або

*) Сувчинский. — „Инобытие русской религиозности".— „Евразийский Временник". кн. IV
**) Там же
***) Сувчинский К познанию современности. „Евраз. Временник", кн. V, стор. 16.

незнайоме, або вороже. Отже, надіятись, щоб верховоди інтервенційних плянів найшли співчуття до себе серед широких мас Росії, навряд чи розумно" *).

Отже, евразійці не покладаються на химерні мрії, що „Росія" чекає на них з широко розкритими обіймами. Досвід минулих років дечому навчив їх. А раз так, раз вони доходять висновку, що „більшовицький розклад" захопив найширші шари міста й села, то, природньо, що лише фашистськими методами управління вони надіються вибити з „убільшовизованої Росії" дух антирелігійности, інтернаціоналізму й інших „скверн".

І це своє войовничо-білогвардійське нутро автори примазують численними деклярацiями про вічні, ідеальні підвалини релігії, моралі й права.

Спроби евразійців до релігійної експансії, до придушення мас отруйними випаруваннями релігійного фанатизму стають надто огидні після тої характеристики, що її, в хвилину відвертости, дають самі ж евразійці місіонерству, як аґентурі імперіялізму.

„Ні для кого не таємниця,— говорить Трубецкой,— що часто-густо місіонерство всередині Росії було знаряддям русифікації, а за межами Росії— знаряддям поширення російського політичного впливу. Але ще більшою мірою це стосується місіонерства неправославного, католицького, протестантського, англіканського. Місіонери — це не послані від бога проповідники богоодкровенних істин, а аґенти колоніяльної політики або представники „інтересів" тої чи тої держави" **).

Для повноти характеристики евразійства, як ідеології „релігійної експансії", познайомимося з „настановленнями" евразійців в національному питанні.

Твердо визнаючи корінну триєдину формулу про „православність, самодержавність і народність", евразійці є переконані махрові великодержавні шовіністи.

Цікаво зазначити, що евразійський шовінізм, як і все в їхньому світогляді, одягнений в релігійний одяг, „обґрунтований" посиланнями на божественну волю.

Евразієць Шахматов повчає „малих цих":

„Суперечить принципові християнської любови самовизначення національностей і інших груп, що прямують до окремого державного існування. Які б не були „священні" й культурно-корисні права національного, територіяльного, династичного самовизначення, але всяке дробіння великої держави на багато дрібних республік... веде неминучо до ворожнечі між цими дрібними державами і до нескінченних кровопролитних війн між ними".

„Тому християнська любов вимагає в ім'я припинення кровопролиття й ворожнечі... прямування... до злиття малих держав у великі імперії, імперії наднаціональні і наддержавні" ***).

Отже відновлення держимордівсько-поліційної тюрми народів — це програма евразійства в національному питанні.

Великодержавний шовінізм у евразійців нерозривно зв'язаний звичайно з махрово-монархічними настановленнями.

Евразієць Сувчинський, висловлюючи надії білоґвардійців, говорить зовсім недвозначно про „проблему руського царства", „про підняття й затвердження нової династії". (Sic!).

„Для всякого, хто вірить у монархічні сили руського народа... за єдино доцільне завдання могло би стати... свідоме вироблення тих релігійно-правових норм, приготування того духовно-психологічного ладу, що, будучи поставлені одно перед одним з монархічною волею народу, спромоглися б розв'язати проблему руського царства на всю широчінь оновленности й істо-

*) Сувчинский. — К познанию современности. „Евраз. Временник", кн. V, стор. 18—19.

**) Кн. Н. С. Трубецкой. — Вавилонская башня и смешение языков. „Евраз. Временник" кн. III, стор. 123.

***) Шахматов.—„Евраз. Времен." кн. IV, стор. 291.

ричної реальности, тобто через підняття і затвердження нової династії, як живого закріплення всіх творчих досягнень нової епохи" *).

Такий символ віри російських білоеміґрантських зубрів — підновлене видання старої, часів Миколи Палкіна, триєдиної формули „православність, самодержавність і народність".

Треба також зазначити ту піняво-скажену несамовитість, ту чисто зоологічну злобу, з якою евразійці проповідують „хрестовий похід" проти всіх завоювань Великого Жовтня.

У проґрамній статті, що написана для „закордонних друзів евразійства", ми читаємо:

„З нечуваною ще прямотою і непохитною рішучістю на найширшому фронті і всюди треба розпочати боротьбу зі всім, що хоча б найменшою мірою зв'язане з матеріялізмом та атеїзмом. Зло треба висліджувати до коріння; треба буквально викорінювати його... треба оголосити війну „войовничому економізму", в чому б і де б він не виявлявся... Во ім'я релігійного світогляду треба скупчувати сили, з гарячим почуттям, ясною думкою і повним розумінням повставати проти специфічного духу нової Европи **).

Лице капіталістичного реставраторства білоеміґрантського фашизму з релігією, як знаряддям, встає перед нами у всій своїй мерзотності.

В „евразійстві" спостерігаємо спробу синтезувати ввесь досвід боротьби контрреволюції проти радянської влади і західньо-европейського фашизму проти міжнароднього пролетаріяту.

Евразійство, використовуючи закордонну білоеміґрантську інтеліґенцію і спекулюючи на деяких „традиціях" (міт про „руський народ-богоносець", про „монархічну волю народу"), виступило з проґрамою реставрації капіталізму в „Росії", в його „напівпоміщицький", „напівфевдальній", „найреакційнішій формі" (Ленін).

Евразійці, як і інші закордонні інтервенційні угруповання, намагаються встановити „контакт" з внутрішніми антирадянськими елементами і знову таки на релігійній основі.

Про це питання у п'ятій книзі „Евразийского временника" цілком певно говориться:

„Доки в самому осередді інтеліґенції й народа не зародяться знов внутрішні таємничі процеси сектантського виходу, що розбурхають, піднімуть і організують нових сучасних людей, доти можна з рішучістю сказати, що в руських комуністів супротивників немає".

Клясове контрреволюційне лице цієї чорносотенної білоеміґрантської течії цілком ясне. І характеристичне лише містично-юродське релігійне вбрання її — найяскравіший показник тієї ролі отруйного знаряддя, яку відводить релігії в своїх кривавих намаганнях світова капіталістична реакція.

---

*) Сувчинский. „Евраз. Времен.", кн. IV, стор. 56.
**) Савицкий. — Евразийство. „Евраз. Времен.", кн. IV, стор. 17.

І. ЕЛЬКІН

СВІТОВА КРИЗА ТА ЦЕРКВА

І

В міркування церковників про кризу, її природу, її коріння, причини, нарешті про способи перемогти її не мають, звісно, нічого спільного з яким небудь хоча б елементарним науковим тлумаченням. Вони являють собою багату гаму найрізноманітніших безглуздих „одкровень“ та „інтуїтивних істин“, що зводять природу та причини кризи до чого завгодно, тільки не до кризи капіталізму в цілому. Правда, немає недостачі в в різьких вихватках окремих попів проти сучасних порядків, але всі ті вихватки та критика завжди неодмінно виходять

„Приїжджайте в Каліфорнію, там дуже добре жити“—такі оголошення можна скрізь зустріти в Америці. Це зверхність капіталістичної реклями. А от на фото—дійсність. Безробітний біля своєї „хати“-куріня з дощок та фанери.

з визнання наявного капіталістичного ладу, як ладу непорушного. Найяскравіше про це говорить папська енцикліка „40 років тому“ (видана в травні минулого року): „Лев XII докладав усіх сил, щоб привести наявний економічний лад до ступеню справжнього порядку; звідси виходить, що сучасна система само собою не може бути засуджена; і справді, вона не порочна сама по собі, хоча й дуже боліє на тяжкі недуги“ і т. д.

Критика капіталістичного ладу, яка виходить із церковних уст на те, щоб ціною демагогічних вигуків та вихваток купити довір'я змучених мас, вона є критика „конструктивна“, спрямована на вилікування пороків і хвороб цієї „самої в собі непорочної“ системи. Така одна лінія міркувань про кризу: капіталізм тяжко занедужав, але його можна цілком вилікувати; більш того, вилікуваний, сцілений від своїх недугів, він відродиться і поведе людство на шлях справедливости моральности, благочестя. І цей очищений капіталізм буде щось на взірець виголошеного христом та апостолами царства божого на землі.

Друга лінія церковних тлумачень кризи іде шляхом „доказів“ морального, душевного, психологічного походження кризи. Церковні літератори та агітатори силкуються прикрити соціяльні суперечності та страждання мас пеленою урочистих фраз про душевні переживання, про релігійні джерела кризи і т. ін.

А в результаті: якою б лінією „пояснення“ не йшли, церковники приходять до однієї мети — апології сучасного капіталістичного ладу, затуманення голів робітників та селян, відведення їх незадоволення в річище пасивного молитовного сподівання на чудесне сцілення цього ладу від його недугів.

II

Потрібно було понад рік гострого і хуткого наростання кризи і супутної їй хвилі революційного піднесення, перше ніж з уст провідних церковників почулося „засудження“ сучасного стану. Найяскравіший виступ зробив колишній празький архієпископ Кордач. Інтерв'ю, що він дав представникам міжнародньої асоціяції виховної кінематографії, облетіло свого часу пресу всього світу. У викладі „Осерваторе Романо“ (24—25 листопаду 1930 р.) інтерв'ю виглядало так.

„Ми живемо в епоху егоїзму та занепаду. Цей загальний занепад є похідне імморального капіталалізму, безплідного, нагромадженого в руках або окремих експлуататорів і спекулянтів, або в руках банків та картелів Всі капітали, що лежать без дії і є плоди продуктивної праці робітничих рук та розумових здібностів службових людей, замість того, щоб служити прогресові, залишаються головною причиною зубоження та занепаду. У мене немає жодного упередження щодо капіталу, але я хотів би, щоб капітал запліднював працю.

Кому служить тепер ввесь людський інтелект? Виключно капіталові, матерії...

Бідна людина в наш час перебуває під ярмом експлуататорів, які не хочуть визнати, що навіть найбідніша людина має право на життя, на хліб, на одяг і на родину. Хто може гарантувати в теперішній час бідним людям, що їх діти колинебудь будуть забезпечені хлібом і не страждатимуть від злиднів, як страждають сьогодні?...

Вони підкреслюють суєтність та нікчемність сперечань про якості тієї чи тієї соціяльної системи,— бо вся ж справа в дусі, і тому хіба варто турбуватися?

По-єзуїтському викручуючись, щоб догодити і нашим і вашим—і капіталістам і пригнобленим—єпископ, захопившись патосом свого попівського красномовства, тут же розкриває свої карти. Він вигукує:

Горе націям, що їх державні мужі, хоча й бачуть загрозу, але не приділяють їй достатньої уваги! Наш час дозрів для світової революції. І коли правителі й капіталісти не стануть наслідувати законам християнства, увесь світ буде зруйнований червоним океаном огню“.

Охоплений божевільною панікою перед привидом світу, „затопленого червоним океаном вогню“, празький піп заклинає капіталістів іти на жертву“, зробити те, що він називає „наслідуванням законів християнства“, що ціною деяких поступок справедливим вимогам робітників врятувало б лад і ввесь світ від червоної революції, якої неминучість йому виразно видна.

В цілій низці інших документів ми знаходимо, так би мовити, „розгорнуту критику“ пороків капіталізму. Ця критика в суті, розвиваючи головну тезу папської енцикліки „40 років“, є ствердженням капіталістичного ладу.

У найстарішому польському католицькому журналі „Пшеґльонд католіцкі“ (№ 31 від 16 серпня 1931 р.) ми надибуємо цікаву своєю демагогічною різкістю статтю одного з редакторів журналу, Юзефа Чарнецького, озаголовлену: „Про світову економічну кризу“. Стаття занадто велика і ми обмежимось окремими характеристичними абзацами:

„Проблема світової кризи вирішиться не раніш, як увесь капіталістичний світ найрішучішим і найсміливішим чином не заплямує злочину сучасного капіталізму. Тільки філістери та дурні можуть протестувати проти викривань цих злочинів...

Все, що стосується до шахрайств, насильства і т. ін. все не голосить до неба. І зовсім нема потреби цитувати демагогічні вигуки комуністичної преси, — самі фінансові магнати про це говорять дуже неприхильно. Послухайте Рокфелера, як він характеризує політику капіталу. Найлютіший ворог не зумів би висунути гострішого від його свідчення. Капіталісти розуміють приватню власність, як власну привілею для експлуатації мас.

Життя людини, сумління, свобода особи, класі і народів — все на ставці, коли висмоктується стати на шляху прагнення міжнародного капіталу. Чого тільки не говориться за лаштунками нафтових афер. Зарали нафти орґанізовують революції в Мексиці, Чілі, Персії, проливають кров, нищать майно, продають куль, захоплюють силою зброї, зважаючи на обставини“... і т. д. у тому ж дусі. „Чи не пряма це дорога до комунізму“, — вигукує польський літератор.

Такий підґрунт усіх „грізних“ філіпік на адресу капіталу і його злочинств.

Можна навести ще немало таких же „вольностів“ на адресу хазяїна, вольностів, що на них сам хазяїн не гнівається. І що вищий сан, то рішучіший тон. Дуже комічно звучить, коли примас католицької церкви в Польщі, його преосвященство Хлонд, найближчий прибічник і співробітник Пілсудського, запеклий фашист, що благословляє каральні експедиції на Західній Україні і Західній Білорусі, стає в позу віщого пророка і „плямує“ злочинства капіталу. Звісно, жодні хитрощі неспроможні приховати вуха й ікли капіталістичного аґента й апологета.

„Вісник суду божого ступає над світом, що обожує золотого тельця. Здається, вже наближається час цілковитого розгрому всіх скарбів. Та кара божа не падає на те майно, яке нажите чесно, на яке спирається щастя й святість батьківщини, яке після задоволення справедливих потреб власника дає справедливий заробіток робітникові й служить людству, творить добрі діла — лікарні, наукові заклади. За те помста вдарила по тих багатствах, що виросли на кривді й не визнають моральних обов'язків до ближнього“.

Зробивши кілька вихваток на адресу радянської влади і „радянського раю“ (на жаль, „Газета Варшавська, що з нею ми цитуємо Хлонда, чомусь не заводить цих вихваток), Хлонд продовжує:

„Перед струшеним людством нині відкриваються результати цієї безбожної економіки „мамони несправедливости“. Ніколи не було стільки золота, таких чудес техніки, так розвинутої промисловости та торгівлі, таких величезних комор, переповнених пшеницею та житом, таких заходів охорони праці робітників, такого соціяльного законодавства, як тепер, а, отже, починає розгортатися небувала ще в історії людства економічна й соціяльна трагедія. Перед нами розкривається прірва, досі штучно прикрита облудними гаслами. Освячені традицією, здавалось, непорушні соціяльні теорії й системи обертаються на руїни серед грому грізних струсів; народи почувають, що стали жертвами фалшивих ідей, вікових помилок і великої „несправедливости мамони“. Валиться старий лад. За загальної світової економічної кризи і страждань усього людства буде крок за кроком виходить нова історична епоха, бог дасть, щасливіша й ліпша, бо вона спирається на право боже. Всі ці страждання, ці сльози, вся кров ведуть до щастя й прогресу людства“.

В енерґійному післанні примаса є все потрібне, щоб до краю затуманити мізки тих робітничих шарів, які й без того заплутані в релігійних тенетах. Хлонд „гнівно“ виступає проти „мамони несправедливости“, проти злочинів сучасного капіталізму (роблячи при цьому, між іншим, чисто шахрайську різницю між богобоязними і безбожниками капіталістами), але в той же час малює каламутні образи якоїсь новоісторичної епохи, що шлях до неї лежить через... милості бога, надії, молитви, добродійне перевиховання фінансових тузів; але

немає й не може бути, з погляду його преосвященства, для робітничої кляси шляху до кращого через боротьбу за це краще. Ясно, що вся капіталістична преса в Польщі, всі газети банкирів і фабрикантів з величезною готовістю передрукували накрик примаса, грізний, але ні на крапельку не страшний для цих самих „вільнодумних“ і „нечестивих“ багачів: вони добре розуміють, яку користь може зробити післання Хлонда в боротьбі проти революційного руху.

Деклямації католицьких попів звучать цілком в унісон з енциклікою папи. Та ж цинічна демагогія, продиктована тривогою, що охопила буржуазний світ, та ж єзуїтська спритність та крутійство, щоб утримати вплив над мільйонами людей.

III

У попівській літературі наших часів ходить і теор'йка про релігійне, духовне, моральне походження кризи, про безпосередній зв'язок безвірництва зі зростанням безробіття. Багато говорять і про те, що криза духа важливіша

Бурхлива демонстрація безробітних у Вашингтоні (ПАСШ): на плякатах написи: „борітеся проти капіталістів“ „Руки геть від Радянського Союзу“.

від кризи тіла, що криза економічна це дрібниця порівнюючи з релігійною кризою. Соціяльна спрямованість подібних теорійок цілком очевидна. Ф. В. Ферстер, видатний німецький педагог (!) в журналі Die Zeit (№ 15—16, 1931 р.) вмістив статтю „Релігійні причини світової кризи“. Ферстер бачить розвиток кризи в антирелігійному дусі, в приматі матеріяльного егоїзму над духом і т. д. У відозві німецької „Католицької академічної спілки (є й така) до папи зі всепідданішим клопотанням про канонізацію Альберта Великого, одного з видатних філософів богослов'я і знаменитого вченого середніх віків (жив у XIII ст.) ми знаходимо таку формульовку:

„...У нас є однак ще особливі підстави до того, щоб просити виголосити святим цього патрона, який є прообразом для німецьких академиків. В умовах тяжкої сучасної кризи, що в своєму корені є духовною та релігійною кризою, саме Альберт Великий може послужити нам, інтелектуальним робітникам, за джерело сяйного світла“.

Ми не заходимо тут у розгляд самого клопотання, що являє собою одне з багатьох прикладів духовного зубоження й прострації західньо-европейської інтеліґенції.

В органі евангелістської церкви в Німеччині „Reichsbote", (18 жовтня 1931 р.) знаходимо такі вислови:

...„Ми живемо в тяжкі дні. Ми вступаємо в зиму, яка потребує від нашого народу великих жертов. Але матеріяльні злидні далеко не гірше, що є. Їх подолають, якщо тільки народ збереже свою душевну рівновагу. Як же стоїть справа з душею нашого народу? Ця душа хвора" і т. д. „У цій хворобі душі,— твердить газета,— причина причин сучасної кризи".

Про моральні причини кризи можна прочитати цілу, таку ж велику, як і мілководну, статтю в органі французької організації соціяльних тижнів (Chronique Sosiate de France, лютий 1931 р.).

Не станемо вдаватися в переказ або в критику цих теорій. Їх автори видають усю глибину духовної кризи буржуазного світу. Ця криза, звісно, не причина, а похідне загальної кризи капіталізму. Ці теорії належать до тієї ж серії явищ, що й багато інших, які свідчать про загальне зростання побутового мракобісництва серед буржуазії Европи та Америки, про „втечу в ірраціональне", „містичні відчування (Sin de sièc. le) („Кінець світу"), про філософію песимізму та розпачу, про шукання забуття, що спричиняється почуттям безсилости перед фатальными непоборними труднощами і свідомістю неминучости фатального для капіталізму кінця

Психологічне тлумачення кризи виконує в той же час і певну соціяльну функцію: воно спрямовано на те, щоб дезорієнтувати маси, які ще прислухаються до слів попів, направити на невірний слід їх гостру допитливість, що шукає відповідів на питання про дійсні причини страшної кризи і про те, що за нею буде.

IV

З усіх проблем сучасної кризи церковних верховод особливо тривожить проблема безробіття. Притому не стільки питання: куди дівати величезне „зайве" населення, скільки проблема, як вони висловлюються, „душевної кризи" цих безробітних, точніш, їх революціонізування і, разом із тим, визволення їх від релігійного дурману. Церковники охоче й багато описують страшні переживання людей, засуджених на безробіття і тим самим на голод, людей повноцінних, людей здорових. Церковники проливають крокодилячі сльози і, як плакальщики, хочуть добути необмеженого довір'я в тих самих людей, які на своїй шкурі найлегше й найскоріше взнають природу капіталізму.

В органі польських католиків „Пшеґльонд католіцкі" (№ 34 від 6 вересня 1931 р.) у передовій під заголовком „Милосердя" читаємо:

„Увесь світ, а разом з ним і Польща, переживають довготривалу кризу. Промисловість і торгівля завмирає, безробіття зростає, а слідом за ними зростають злидні серед найширших шарів людности, що живе коштом своєї праці.

Вже тепер можна сказати з певністю, що 1931/32 рр. буде роком ще глибшого занепаду суспільного життя, що в свою чергу спричинить справді катастрофічне зростання злиднів. Але коли не можна забезпечити людям, що живуть коштом своєї праці, роботу і заробіток, потрібні для підтримання життя їх родин, то треба, принаймні, забезпечити їх самих засобами для життя. Там, де безсила державна влада, на допомогу повинен стати голос милосердя. Справедливість і християнська любовь велять нам потурбуватися про долю людей, прибитих лихом безробіття, і помагати в їх бідуванні, бо вони його безсилі подолати".

Орган католицьких попів дуже пильно й акуратно виключає будьяку відповідальність капіталістів за ці бідування; він малює безробіття, як похідне від загального морального безладдя нашого часу, як щось таке, що можна й повинно вилікувати через виховний та моральний вплив на суспільство. Здіймаючи з капіталістів відповідальність за причини кризи, автор передової накладає на них ...моральні обов'язки. Він пише:

„Багаті й могутні люди морально зобов'язані поспішити стати на допомогу своїм бідним, убогим братам. Так говорить христос. Проте, це підказує нам чисто практичний наш розум, він показує нам усю вигоду від таких турбот".

А вигоди, дійсно, дуже істотні від цієї христом рекомендованої моральної любови багатих до їх убогих братів. „Пшегльонд католіцкі" викладає це до наївности просто:

„Робітничий стан, позбавлений заробітку, засуджений на голод і холод (не забуваймо, що наближається зима), це дуже податлива жертва всякої шкідливої агітації. Зголоднілі маси надзвичайно легко можуть піддатися нашіптуванням диявола революції, який тільки й чекає на подібні моменти, щоб кинути у каламут подій побільше вихухових речовин".

Такий він, цей основний мотив християнської любови. Друге міркування диктується, за словами того ж автора, „розумом політичним":

„Здоровий народ, що кількісно не слабіє,— це могутня сила (з погляду імперіялістичного, насамперед. — І. Е.). Хороби й смерть — результат злиднів і голоду — послаблюють його життєві сили". А тому — „все суспільство повинно з запалом, що свідчить про його християнське почуття, взятися до справи милосердя і найскорше відгукнуться на заклик єпископів".

Отже, порятунку сподіваються по лінії християнської чутливости багатих і владних людей, в яких повинно вистачити практичного і політичного розуму, щоб зрозуміти всю потребу і життєву важливість заткнути голодні роти шматком милосердого хліба... По суті всі рецепти попівських „критиків" капіталізму і „спасителів" безробітних зводяться до закликів про „милосердя" до „малих цих". Філантропія — така грань премудрости попівствуючих лікарів сучасного капіталістичного суспільства. Буржуазія, розраховуючи за допомогою жалюгідної філантропії вирвати безробітних з підо впливу революційної агітації, передовіряє завідувати цією справою церкві. Церква дуже спритно утилізує на свою користь, і зовсім не на шкоду капіталістам-довірникам, цю справу благодійности. Всі численні установи, як от дешеві або безплатні їдальні, ночліги, притулки і т. д., і т. ін., правлять у руках церковників за виключно сильне знаряддя попівської пропаганди.

У цьому, власне, і полягає соціяльна функція так званої буржуазної благодійности через посередництво церкви: вона послаблює обурення трудящих мас, викликаючи серед найменш свідомих верств навіть щось на подобу почуття вдячности до благодійників, а, з другого боку, зміцнення позиції церкви серед трудящих, робить її джерелом не тільки духовного, але, так би мовити, й тілесного хліба.

Питання безробіття дуже захоплюють уми верховод евангелістської церкви. Вони провадять цілу низку досліджувань та вишукувань у цій галузі. Взагалі тут зчиняється галаслива метушня, від якої може виникнути уявлення, нібито щось робиться реальне й істотне, щоб вирішити цю справу. Зокрема чимало „приділяє уваги" справі безробіття так звана Екуменічна вселенська рада соціяльного християнства (об'єднання евангелістських церков різних толків), що скликала цілу низку національних конференцій з участю представників церкви і трудящих, а також спеціялістів економістів з питань безробіття.

Соціяльна християнська рада Британії опублікувала наприкінці 1931 року спеціяльне післання, в якому закликає церкви взятися до проблем безробіття. Цікаво зазначити, що Альбер Тома, вождь французьких соціяль-імперіялістів, він же голова Міжнародного бюра праці при Лізі Націй, у своїй двотомній праці про діяльність Бюра дуже тепло й привітливо розмальовує про церковну роботу по цій лінії... Свій свого пізнав.

(Далі буде).

І. ЕЛЬВІН.

„РІЗДВО“ 1931 РОКУ

„Коли б „різдва“ не було, то тепер, більш ніж будьколи, треба було б його вигадати“,— пише різдвяна передова англійської ліберальної газети „Манчестер Гардіян“. На втіху та на допопомогу капіталізмові різдво, як релігійне свято, існує і служить свою вірну службу буржуазії „тепер більше, ніж будьколи“.

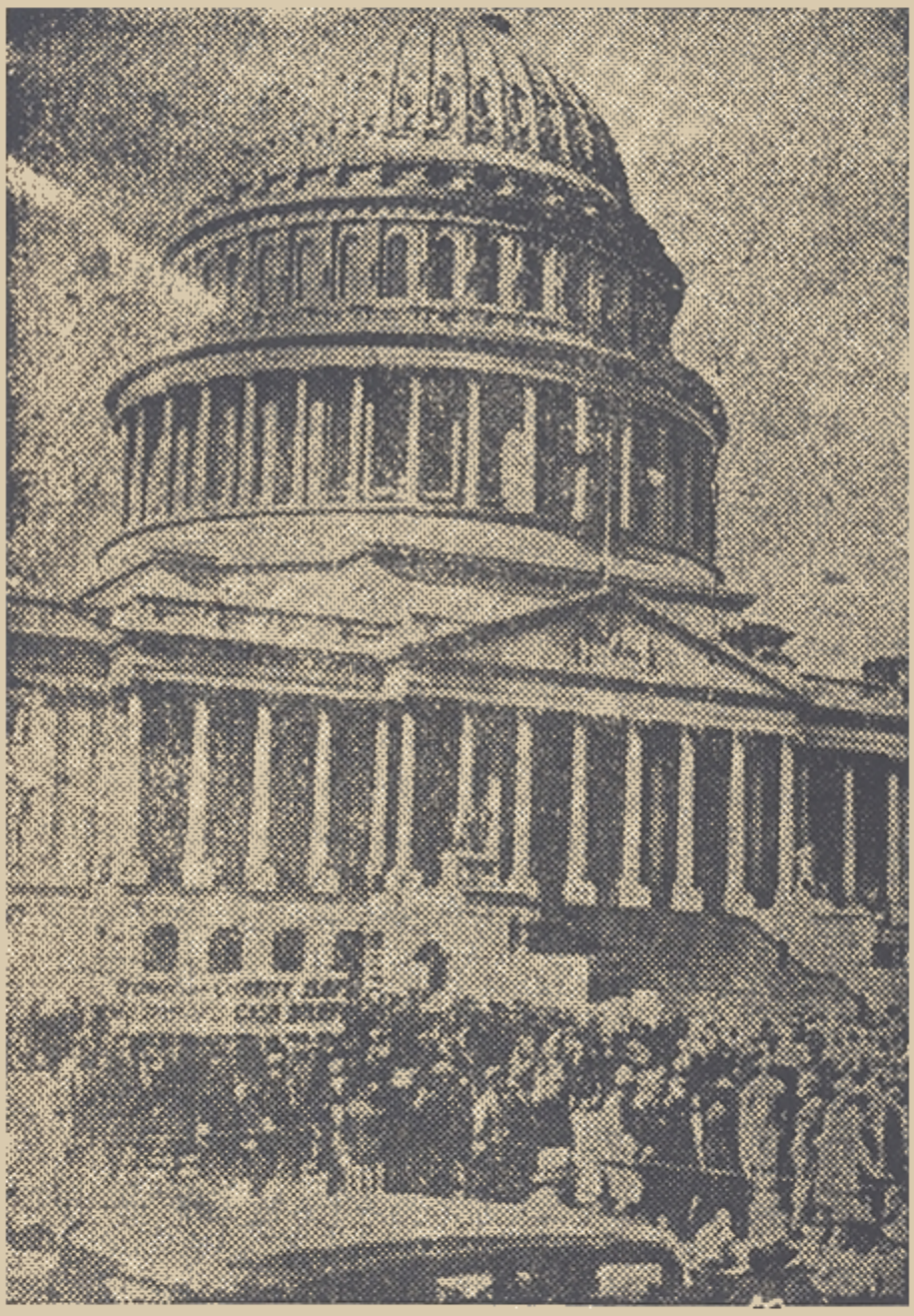

Демонстрація протесту безробітних біля Капітолія у Вашингтоні (ПАСШ) у день, коли конгрес обговорював мільярдне асигнування на озброєння, а президент ПАСШ—Гувер категорично виступав проти допомоги безробітним

У тій же передовій говориться далі:

„Зима, подібна до цієї, була б абсолютно нестерпна без такої павзи, підчас якої можна хоча б на кілька днів чесно відсунути з перед очей всіляки проблеми та тривогу“.

Ліберальний орган дуже чітко виклав—по-своєму, звісно,— соціяльну функцію різдва (ширше—релігії взагалі) в умовах кризи; різдва, як віддушини, що повинна примирити маси з цим „абсолютно нестерпним життям“ і дати їм достатню дозу довготерпеливости, щоб спокійно, підлягаючи волі божій, тісніше стягувати пояса на череві, сподіватися ліпших днів, які, звісно, „в руці господній“.

І треба сказати, що від світової війни, коли бог відогравав таку видатну ролю в будьякому воєнному імперіялістичному заході, ніколи церква не була так мобілізована на службу капіталові, як це ми спостерігаємо протягом всієї теперішньої кризи взагалі, а різдвяними днями 1931 р., тобто „найтяжчої зими, яку Европа знала протягом багатьох десятків років“, зокрема й особливо.

Ця мобілізація йде двома лініями, двома, так би мовити, диспозиціями. З одного боку церковники всяких типів, мастей, рангів виступають зі своїми проповідями, післаннями, молитвами, відозвами, закликаючи молитись, щоб повернулось процвітання, закликаючи міцніше гуртуватися „єдиним стадом“ навколо „єдиного пастиря“, рекомендуючи сильніше возлюбити один одного „во христі“, поскільки всі кляси суспільства в різній мірі терплять від біди, що спіткала світ, і дати відсіч всіляким диявольським повчанням більшовицького безвірництва.

З другого ж боку, буржуазно-політичні діячі, управителі людської долі на капіталістичному Заході, як ніколи запопадливо й безсоромно козиряють і арґументують божественними формульовками, як заправські майстрі богослов'я; вся буржуазна преса широко розкриває простори попам, теологам, суперінтендентами і т. д., і т. ін.

І цими двома диспозиціями — попівською та мирською—точилася найсильніша різдвяна агітація у всьому капіталістичному світі, найчастіше переплітаючись у досить чудернацьких сполученнях, коли політики виступають у ролі попівствуючих

юродивих, коли рясоносці грають ролю політичних вождів.

Посилання на бога фігурує майже в кожному різдвяному виступі державних діячів буржуазії. Ці виступи прикрашені також усім потрібним в такому разі букетом квіток попівського красномовства про мир на землі, любов і т. д. Ці „квітки" є не що інше, як стратегічне прикриття тих шляхів, на яких буржуазія шукає вирішення жорстокої кризи, шляхів до фашизації та війни. „Буржуазія шукатиме виходу зі становища в дальшій фашизації в галузі внутрішньої політики, використовуючи для цього всі реакційні сили, в тому числі й соціяль-демократію"; вона „шукатиме виходу в новій імперіялістичній війні та інтервенції в галузі зовнішньої політики". (Сталін на XVI партзїзді).

* * *

Коли Брюнінґ, ставленик німецького монополістичного капіталу, рятує капіталізм при найближчому співробітництві соціяль-демократії на шляхах фашизації країни за допомогою надзвичайних декретів, засуджуючи мільйонні маси народу на нечувані злидні, виродження,— то все це не тільки не заважає йому, але навпаки, спонукає його в різдвяному післанні аргументувати богом. Брюнінґ виголошує „мир на землі людям, що мають добру волю", очевидячки, не бажаючи „миру на землі людям зі злою волею". Але Брюнінґ продовжує: „бурхливий потік кризи охопив народи всієї землі", і, як вихід із кризи, Брюнінґ рекомендує „інтернаціональне співробітництво" (розуміється, капіталу) і „політику взаємного розуміння". Інших рецептів у Брюнінґа немає. Йому не залишається нічого іншого, як патетично вигукнути: „Віра, любов і надія — зміст різдвяних свят — повинні знову повернутися в серця народів".

Очевидно, щоб потвердити ці обов'язкові елементи релігійної обхідки, і видано декрет німецького уряду про різдвяний громадянський мир протягом двох тижнів (від 20 грудня до 3 січня), що його охороняє вся армія німецьких поліцаїв з гумовими палицями, газовими бомбами і вогнепальною зброєю. Цей „різдвяний мир" означає цілковиту заборону зборів, мітинґів, демонстрацій,— звісно, демонстрацій голодних безробітних: буржуазія Берліну та інших міст Німеччини ще досить добре пам'ятає ті страшні хвилини тривоги і тваринного переляку, що до краю отруїв її святкові настрої на різдво 1930 року, коли демонстрації безробітних, прорвавши загородні кордони, ринули в аристократичні квартали міст з криками:— хліба.

Декретований таким чином громадянський різдвяний мир мав на меті забезпечити німецькій буржуазії незатьмарене пожирання різдвяних гусок та випивання шампанського. Він повинен був також помогти масам перетравити... четвертий надзвичайний закон, виданий саме напередодні цього „різдвяного миру", закон що накладає новий величезний тягар на трудящих міста й села Німеччини. Цей мир повинен зміцнити і зовнішній політичний стан уряду Брюнінґа при його переговорах з кредиторами: бо цей мир повинен свідчити про сильну руку райхсканцлера.

Згадував про бога і закликав його на допомогу в минулі різдвяно-новорічні дні і президент Гінденбург. Він заявив через радіо, що „бог уже не раз спасав Німеччину в глибоких злиднях, він і тепер її не покине". Про той конкретний зміст, який пан райсхпрезидент вкладає в це поняття „бога", повідомив тоді ж військовий міністр Ґренер, який теж закликав „мир на землю для людей з доброю волею". Ґренер каже: „В результаті розмови з президентом Гінденбурґом, можу заявити, що він має цілковиту рішучість забезпечити провести надзвичайні декрети з усією енерґією. Перед військовою силою, поліцією і чиновництвом стоїть в новому році особливе завдання: забезпечити внутрішню сталість держави".

Отже, бог встає у всій своїй наготі у вигляді гумових палиць поліцаїв, у вигляді надзвичайних декретів, у вигляді посиленого запровадження фашистської диктатури.

Ґітлер, голова національ-фашистів, теж козирнув богом і релігією, пропонуючи буржуазії свої послуги для боротьби проти більшовизму. Він заявив, що „перемога більшовизму не тільки струсне тисячолітню культуру, держави і їх господарства, але буде також кінцем релігії", яку він, Ґітлер, всіляко оберігає руками своїх хуліганських штурмових батальйонів, що вбивають революційних робітників з-за рогу.

Щодо німецьких соціяль-демократів, то вони хоча й не згадують бога дуже віднерто, але

Злидні безробітних у Німеччині. Жінки безробітних шукають кусків у смітті, а тимчасом капіталістичний уряд збільшує асиґнування на попів та церкви

у всякому разі досись прозоро славословлять різдво, „яке, мовляв, є таким же здобутком буржуазії, як і пролетаріяту“ („Форвертс“). Проте, у мас пролетарів - безвірників, що чимдалі зростають, про це інша думка, яка дуже чітко виявилася в революційній пресі.

* * *

Буржуазна преса всіх напрямків — від реакційної, чорносотенної до так званої ліберальної і т. ін.,—дуже гостинно притулила в ці дні на своїх сторінках попівствуючих авторів. Ми вже не говоримо про різдвяні оповідання, що становлять неодмінну приналежність всякого буржуазного видання, датованого 24 або 25 грудня, якщо це щоденне видання, або означене № 52, коли це видання тижневе. Ні, ми маємо на увазі ті богословські міркування, що посідаючи місце передовиць у газеті, з найсерйознішим виглядом тлумачать про ролю бога, як політичного фактора в сучасних політичних умовах!

В органі важкої промисловости Німеччини „Дейче Альґемейне Цейтунґ“ ми надибуємо на найвиднішому місці першої сторінки велику статтю якогось попа Фальке Стаття майорить сентенціями на зразок: „Світова історія—це світова історія величности божої“, причому останні двоє слів, для більшої переконливости, надруковані розрядкою; або: „безумство боротися проти цієї величности бога ненавистю або безвірництвом, бо врешті господь запрягає всіх цих демонів у свою переможну колісницю, і вони, ці демони, повинні везти її туди, куди він їх направляє“.

Але раз так, раз „світова історія є велична історія царства божого“ і „безумно боротися проти божої величности“, як запевняє орган маґнатів важкої промисловости, то чи не ясно, що й нинішні бідування світу, лихо кризи і безробіття слід розглядати з погляду божественного провидіння й царства божого, і, отже, треба без ремствувань скорятися йому, тобто владі, поставленій від бога,— владі монополістичного капіталу.

Але тимщо „великі зараз злидні, холодно й темно в тисячах хат безробітних і бідних людей і з сумними очима поглядають діти бідних людей крізь скло вітрин на чудові грашки, виставлені там, не маючи можливости взяти хоча б одну з них“, то—„треба їм помагати“, бо „коли б тепер Ісус пройшовся б по вулицях, він багатьох би з нас взяв за руку і повів у ці долини злиднів і сказав би: „поможи, зроби це ради мене, щоб діти бачили мою велич“. А тому—жертвуйте, хто скільки може й хоче, а тому - візьміть ви, старці, скільки хто вам дасть від щедрот своїх і воздайте хвалу Ісусові, що не висохло ще добре серце в людстві, тим більше, що, як пише та ж газета Тіссена, Борзіґа й інших мільйонерів, королів вугілля та металю,—найважливіше, це „мати Ісуса в своєму серці, спорудити в глибині душі своєї маленьку святу церковцю на його честь“. А це річ дешева — така церква не потребує жодних витрат, ні будівельних матеріялів, ні робітничих рук і приступна геть усім і багатим і бідним, які ж „всі є діти єдиного небесного отця“, а тому, отже, є всі „між собою брати й сестри“..

Ці ж мотиви ми знаходимо й в інших буржуазних виданнях за ці дні. Навіть старенька „Фоссова тітка“, так називають газету „Фоссіше Цейтунґ“, одну з найшанобніших в Берліні демократичних газет тресту Уллштейна, вмістила передову суперінтенданта Уиґнада на надто божественно різдвяну тему, про Віфлеєм тощо. Тільки Уиґнад висловлюється трохи конкретніш, чіткіше пов'язує завдання вічности (бога, релігії) с „завданнями моменту“ (молітесь, терпіте):

„Люди, впавши в розпач, кінчають самогуством, або (чого варте, це „або“!) стають під прапори радикалізму правих і лівих, що закликають до громадянської війни. Найстаріші промислові підприємства виголошують себе банкротами. Банки припиняють платежі, мільйонова армія безробітних зростає день-у-день. Нема порятунку, не видно твердої землі. Судно німецького народу, здається, втратило всяку надію, віддане на сваволю розбурханої стихії. Але капітан (це канцлер Брюнінґ!—*І. Е.*)— спаситель, видав наказ: усі на борт. Такий найглибший сеанс останнього надзвичайного закону рейхсканцлера (що передбачає знизити зарплату на 10 - 20%, дальше звуження соціяльного страхування й цілковите політичне роззброєння робітничої кляси —*І. Е.*)... Судно пускається на дно, а тому жертвуйте всім, що можете ради спасіння народу й батьківщини“.

Але тимщо непокірні німці (тобто робітники) насмілюються виявляти опір, то пан суперінтендант почуває настрій чорної мелянхолії:

„Одне тільки в силі спасти нас. Висловимось образно: бездротовий зв'язок з духом, який воплотився у віфлеємському немовляті, зв'язок з волею бога, з божественною любов'ю“.

Дійсно, є від чого дійти до стану чорної мелянхолії, коли останній порятунок — це „бездротовий, зв'язок з волею бога“.

Найсолідніший лондонський „Таймс“ у великій передовиці, озаголовленій „Різдвяна втіха“, не гребує вдаватись до тієї ж надприродньої арґументації в шуканні втіхи для „пересічного громадянина“, тобто для широких мас людности, що її тяжкий стан той же передовик „Таймса“ змальовує, слід визнати, дуже сильно. У „Таймса“ вистачає лицемірности писати:

„Врешті справжнє джерело різдвяних святкувань і доброго настрою полягає в тому факті, що починаючи з сьогоднішнього дня й надалі, якась нова божественна сила стає постійно присутньою в людському житті... різдво— це доказ нашої віри в бога, який знає людину і турбується про неї... звісно, тріюмф добра і вихід всесвіту зі стану хаосу ґарантується тим фактом, що означений днем різдва, тобто вступом божественної сили в життя й діла людей. Не тому, що бог на небесах, а тому, що на різдво бог сходить на свою землю — все буде врешті „ол райт“ (усе добре) в нашому світі.“

„Правда, в цю хвилину ми почуваємо, що діла дуже далекі від того, щоб бути ол райт, а тому в нас живе спокуса твердити, що світом неправильно керують. Але ми не в праві твердити, що уряд наш зазнав невдачі, бо ми ще не мали можливости переконатися в тому, як було б, коли б ми додержувались законів бога, і немає жодного сумніву, що більшість наших нинішніх тривог ніколи не набули б такої гостроти, коли б ми твердо і вперто скорялися всім принципам любови й довір'я, взаємної самопожертви, що є основні закони бога“.

Всяку передову „Таймс“ треба розцінювати, як політичний факт, чи то для внутрішнього чи

для експортного вжитку. Різдвяна передова, очевидно, призначена для внутрішнього вжитку, але від цього вона на втрачає своєї політичної загостреності. Напівмаревні фантазії таймсівського журналіста — це щось на подобу гамлетівського божевілля, що в ньому є своя система, І ця система для нас досить ясна.

Соціяль-фашистська преса, як правило, широко реклямує різдво, вміщує статті, вірші, оповідання, присвячені цьому великому дню. У всякому разі, ви не знайдете там жодного слова, що викривало б клясову ролю церкви, особливо за умов кризи. Куди там: надто дружні встановились взаємини між контрреволюцією рясоносною та контрреволюцією меншовицькою, щоб тій чи тій виступати зі взаємними викриваннями І коли, припустімо, „Форвертс" або „Арбейтер Цейтунг" замовчують про контрреволюційну ролю церкви, то це, по суті, ніщо інше, як пряме сприяння, як активна допомога церковній пропаґанді.

Проте, нема недостачі газет міжнароднього соціяль-фашизму, що високо підіймають прапор різдва і віфлеємську звізду. До їх числа належить насамперед орган англійських лейбористів „Дейлі Ґералд" і орган польських пепеесівців „Роботнік". Зупинимось коротко на останньому.

Уся перша сторінка номера за 24 грудня має загальний заголовок - „Ніч різдва бога". Під заголовком велика, друкована курсивом, стаття, (про неї — нижче буде), потім два вірші на дану ж тему, а в центрі — велика картина, копія картини якоїсь художниці „Діти з ялинкою".

Газета соціяль-фашистів починає з сенсаційного сповіщення, що „майже дві тисячі років тому родилася бого-людина Ісус христос, затаєна мрія поколінь, безцінна плата за бездонне море людської кривди, за людський біль, муку і злидні". Для соціяль-фашистів з табору пепеесівців навіть не існує сумніву (вірніш, вони роблять вигляд, що не сумніваються) в реальності особи христа, мітичність якої вже достатньою мірою довели самі ж буржуазні вчені. Для ППС — євангелія — надто цінне знаряддя дурити маси, щоб брати під сумнів її байки.

Далі — більше: „Хіба дарма з'явилися краплі найсвятішої крови на придорожньому камінні на шляху на Голгофу"? і т. д.

Словом, редакція „Роботніка" (так, саме так, підписано цей дивовижний шедевр соціяль-попівської творчости), а з нею і ввесь синкліт пепеесівських соціяль-попів — міцна підпора євангельського мракобісництва.

Але є справжні унікуми неперейденого сплюження клясової боротьби та соціялізму. Треба ж додуматись до такої тиради:

„Здійснюються часи, бо переповнюється чаша. Дві тисячі років тому зійшла на землю бого-людина, Ісус христос" і т. д, „Але є соціялізм, вітайте ж його в ніч народження бога!"

І над усім цим — повторюємо „солідний" підпис: „Редакція „Роботніка", центрального органу ППС".

Ледве чи треба кращого документу холуйської ролі соціял-фашизму, ніж це нахабство, з яким орган пепеесів, впорскує наркотик релігії, запобігливо помагаючи буржразії сковувати руки й ноги робітничій клясі.

Та коли, так звана, світська буржуазна — в тому числі й соціяль-фашистська — преса з такою готовістю править за рупор церкви й релігії, то, цілком природньо, церковники ще більшою мірою є рупор капіталу, рупор, що особливо пронизливо звучить в кризове різдво, наприкінці „року катастрофічних кривих" („Берлінер Таґеблят") і напередодні року, що несе ще катострофічніші іспити і струси для капіталізму.

Один з найцікавіших документів активности церкви, цікавий і настільки комічний, що здається пародією, є спеціяльна молитва, складена головою англіканської церкви, архиепископом Кентерберійським, для читанни по всіх церквах в день 3 січня 1932 р. (перша неділя цього року), день, оголошений „національним днем молитви". Текст молитви, правда, не обов'язкової цілком, але настійливо рекомендованої архиепископом, питуємо за „Манчестер Гардіян" (29 грудня).

На цвинтарі в Берліні (Німеччина). Статуя янгола зі скринькою для жертов на безробітних. Це одне з огидних свідчень попівсько-буржуазної підлоти утворити видимість допомоги безробітним, отруюючи їх водночас релігійним дурманом

Після виголошення вступу: „дай нам, боже, нині і в наступні дні тверду віру в тебе" і т. д., коли молящі падають на коліна, пастор читає цю нову молитву по пунктах, а молящі повторюють за ним речення за реченням з додатком рефрена.

„У політиці нашого уряду за відновлення кредиту і процвітання —

Хай буде воля твоя.

У всьому, що робиться за для встановлення майбутнього уряду в Індії—

хай буде воля твоя.

У наступній конференції роззброєння і у всьому, що починають робити за для встановлення миру —

хай буде воля твоя.

Відновлення торгівлі, довір'я кредитові і взаємній добрій волі—

хліб наш насущний дай нам сьогодні.

Співробітництвом усіх кляс суспільства над загальним благом—

хліб наш насущний дай нам сьогодні".

У спеціяльній інструкції, виданій з приводу поряд у виконувати й провадити цей „національний день молитви", настійливо рекомендується, між іншим, робити павзи між кожною з зазначених частин молитви („петицій", адресованих до господа бога) „щоб дати молящим час у священій тиші зібратися з думками і зосередитись на цих словах".

Архиепископ розсудив правильно: хай результати цих „петицій до бога" будуть рівні результатам усіх молитов, що їх виголошували віряни протягом тисячоліть і досі, й виголошуватимуться надалі, тобто, ці результати будуть рівні нулю. Але в одному їх ефект безперечний, в тому, що одна з петицій, а саме, петиція про співробітництво всіх кляс суспільства над загальним благом, в якійсь мірі буде здійснена вже в самому процесі релігійного моління, і, звісно, у цій петиції, і тільки в цій—стрижень усієї молитви, сенс самого національного дня молитви, всієї різдвяної галасливости.

Непогано, між іншим, звучить і петиція про успіхи індійської політики уряду — на тлі стану залоги в країні і тих кривавих розправ, що ними англійський імперіялізм хоче придушити нове могутнє піднесення індійської революції.

Призначення молитви, створеної архиепископом, досить ясне для „Таймса", центрального органу брітанського імперіялізму. Ми знаходимо навіть у номері за 29 грудня спеціяльну передову, присвячену цій події, під заголовком: „Нація за молитвою". Як зворушливо! Саме — „нація", без різниці кляс. „Таймс" пише, що „цілком ясно, що заклик архиепископів Кентерберійського та Йоркського зустріне загальний і дуже співчутливий і сердечний відгук у нації. Король дав своє схвалення, вожді дисидентів співробітничають у цій справі з єпископами, а голова всієї ірляндської церкви заявив, що й в його країні цей день додержуть належним чином". „Таймс" надіється далі на участь домінійонів, що повинна засвідчити понад усе про єдність імперії. Правда, деякі формульовки архиепископського клопотання викликають незадоволення газети („Таймс" вважає мову молитви в деяких місцях дуже злободенною, памфлетною, дуже конкретною і реалістичною), але в загальному й цілому рупор англійського імперіялізму задоволений з заходів свого головного релігійного агента.

Ролю англійського архиепископа в Німеччині виконує, хоча тільки лінією католицизму, славнозвісний єпископ Християн Шрайбер. Різдвяний номер органу партії центру „Германія" відкривається широкою статтею берлінського єпископа, який протягом двох років, після складення прусського конкордату, (установив, між іншим, і берлінське єпископство) виявляє виключну „соціяльну" і політичну активність.

Статтю озаголовлено „Мир в людях на землі". Як головну тему, вона трактує питання про мир. Єпископ Шрайбер констатує, що, „не зважаючи на те, що на зборах Ліги Націй у Женеві, на численних конференціях у Парижі, Лондоні, Берліні, Вашинґтоні і т. д. дуже ревно брались до відновлення так потрібного миру (уклін у бік Ліги Націй), — досі всі ці силкування не закінчились вичерпливим успіхом".

„У чому ж причина цих вічних невдач прагнень до миру"? Звісно, — всілякі труднощі політичного, господарського й іншого порядку, — „що позад них не завжди стоїть зла воля, зажерливість, ненависть і бундючність".

Чому ж не подолали й досі всіх цих перепон? Тому, що „виключають найважливіший фактор і скидають його з рахівниці. Цей фактор — бог. Ніхто інший, як сам папа Пій XI у своїй останній промові відмітив це фатальне пропущення".

Єпископ висуває радикальний засіб для спасіння женевських словосперечань.

„На зборах Ліги Націй повинні лежати відкритими не тільки збірники законів окремих держав, але й на найвищому і для всіх видному місці повинна лежати відкритою книга законів божих".

Але тимщо єпископові заперечуть, що в Лізі Націй хоча й не лежить книга законів божих, все ж делегати, що засідають там — люди, які мають найліпші стосунки з богом і його уповноваженими Шрайберами,—то єпископ вимагає, щоб „ця книга законів божих лежала насамперед у серці кожного з членів Ліги Націй".

І взагалі:

„Доки з усіх вирішень парляментів, урядів, Ліги Націй і т. д. виключено бога, доки в трибуналах, хоча б і міжнародніх, і в редакціях газет—бог не має належної поваги і навіть навпаки — занехаяний—нічого розраховувати на довготривалий мир. вічною залишається істина, що тільки тоді запанує мир на землі, коли люди поважатимуть і святитимуть бога: слава господеві на небі й мир людям на землі".

Пацифістський блуд єпископа Шрайбера не гірший і не ліпший від блуду інших попівствуючих проповідників у рясах і без ряс, в тому числі й тих самих діячів Ліги Націй, яких Шрайбер заклинає богом. Коли „бог" дійсно відограє ролю в міжнародній політиці, то, звісно, і виключно—ролю знаряддя війни, патріотизму, шовінізму. Чи давно сам єпископ Шрайбер і інші попи—пацифісти не з доброї волі,пацифісти від страху—не божого, а страху перед революцією, — благословляли німецьке святе воїнство на войовничі подвиги проти французів і росіян, як французькі кардинали, Вердьє, благословляли французьке воїнство, а Тихони—російське.

Що ж до папи римського, то, звісно, і його голос прозвучав у різдвяному хорі. І навіть двічі: один раз у виступі на особливому засіданні римської курії в присутності всіх кардиналів, а другий раз — у формі чергової енцикліки, названої, за початковими її словами, „Lux veritatu" (світло істини) і присвяченої такій актуальній події, як півторатисячолітній ювілей Ефеського собору 431 р. Та все ж навіть ця енцикліка, що взялася до проблем, покритих пилом середньовічної схоластики, по своєму злободенно й політично насичена.

Усний виступ являє собою широке політичне експозе, типу тих експозе, що їх практикують міністри закордонних справ. „Осерваторе Романо" озаголовив його дуже урочисто: „Поворот до бога во ім'я миру і процвітання на землі". Папа говорить з душевною скрушністю про вдари, що їх зазнала католицька церква в Мексиці, Еспанії і СРСР, говорить у звичному стилі ляментацій, апеляцій до бога і т. д. і т. ін. Потім папа переходить до робітничого питання, виспівуючи про свою неосяжну любов до робітників, яких він у всіх своїх енцикліках називає найласкавішими іменами, взятими з єзуїтського словника.

„Всі робітники — папа говорив про це вже скільки разів, (пише „Осерваторе Романо", викладаючи його промову)— всі діти праці, ці перші, так би мовити, і найсмиренніші, але чесні, фізично найвірніш наслідують образ сьогодні народженого віфлеємського немовляти, що завтра стало робітником у Назареті, всі вони особливо дорогі маєму серцю".

Протягом усієї своєї промови папа не раз у таких же платонічних тонах висловлюється про цих „найсмиренніших", ніби підкреслюючи цим, що має на увазі саме найсмиренніших і найслухняніших з робітників.

Але папа вирішив довести, що в нього діло не розходиться зі словом: у своїй промові він повідомляє, що з метою поліпшити доробут безробітних, він розпорядився найняти 8.000 робітників для виконання низки робіт на території Ватикану. Значна частина цих робіт зовсім не екстренна. Отже, він найняв робітників з єдиною метою, щоб стати за приклад для інших.

Доводиться жалкувати, що папа не поінформував синкліт кардиналів про норми праці цієї святої роботи. Слід гадати, що папа, не закопуючи в землю талантів, даних і даваних йому не стільки богом, скільки капіталом, і роблючи з них досить вигідне застосування, збільшуючи багатства найсвятішого престолу,— і на цей раз не промахнувся: адже робітна сила нині в Італії надто дешева.

Але папа згадує ще за питання загального миру. Прямо дивовижно, з якою надзвичайною легкістю ці недавні пропаґандисти патріотизму і жертов на „вівтар батьківщини" заговорили мовою миролюбности, як тільки того стала вимагати політична коньюнктура. Не можна собі уявити обставини сприятливішої для такої пацифістської пропаґанди, як різдво. Але папа викидає при цьому дивовижний фокус. Він сердито зауважує, що його заклики до миру не почули люди, бо вони еґоїстичні і т. д. І от „замість того, щоб звертатися до людей зі словами про мир, про спокій, взаємне милосердя та взаємну благодійність, він (папа) хоче говорити безпосередньо до бога, бо люди не слухаються або хочуть не слухатись папи... саме богові хочемо ми звернути слова наші, до бога посилаємо ми наші молитви".

Безперечно, воно спокійніше й безпечніше говорити з „богом", ніж з людьми, яких, поскільки йдеться про трудяще людство,— стає дедалі трудніше дурити і підводити на пацифістсько-різдвяній полові.

Два слова про енцикліку „Світло істини" Ефеський собор 431 року схвалив три найважливіших засади католицизму: про об'єднання божественної і людської природи в особі христа, догмат про божественне материнство діви Марії, тобто про непорочне зачаття, і про верховну владу Петра (тобто папи) над усією церквою і у всіх питаннях віри й моралі.

Основну увагу енцикліки приділено саме цьому останньому пунктові, з метою зміцнити авторитет „найсвітлішого престолу" і церкви, що підупадає в очах мас. Останні дві засади папа також пов'язує з сучасними проблемами. Нас завів би дуже далеко розгляд енцикліки в цілому. У всякому разі вся енцикліка папи подібно до всіх попередніх („Про виховання", „Про християнський шлюб", „Про

Пункт попівської „Армії спасіння" на вулиці Берліну. Для збирання пожертв на безробітних приміщено казанок.

світову кризу", „Сорок років тому" і т. д.) і є одна зі знарядь католицько-капіталістичного бльоку в його боротьбі за врятування капіталістичної системи.

Отже, всі на своїх місцях. Єдиний „залізний фронт" усіх буржуазних партій, що його утворення вимагає соціяль-фашистське керівництво в Німеччині, для врятування капіталізму цементується загальним жахом перед революцією, а також цементується „страхом божим", що його буржуазія так бережливо й акуратно культивує й підтримує серед мільйонів трудящих.

* * *

На жаль, ми ще не маємо достатніх даних, щоб судити, в якій мірі ІПВ зумів викрити різдвяне

маскування наступу на життьовий рівень робітничих мас і показати це найширшим масам на конкретному прикладі минулого різдва та використання його буржуазією, як капіталістичної кампанії для врятування капіталізмуі. Але ми можемо гадати про серйозну відсіч, яку зазнав бльок оскаженілого мракобісництва з боку бойової ґвардії братньопартійної преси. З величезним, часто більшовицьким темпераментом і чіткістю аналізи клясової природи різдвяного свята за умов світової кризи капіталізму написано відповідні статті в центральних органах французької і німецької компартій. І не тільки справа в статтях: значна маса матеріялу в ті дні підпорядкована завданням цього контр-удару.

У передовій „Юманіте" ми читаємо:

„Різдво". Спаситель родився для смиренних,. „мир на землі людям доброї волі" Церква розподіляє опіюм, щоб змусити трудящих забути про дійсність.

... А „Популер" Бернара Блюма (французькі соціяль-фашисти) теж поспішає піднести свою дозу снотворного хлороформу: „втішайте наших дітей .. різдвяний дід прийде, не зважаючи на кризу".

Брехуни! Ви, паламарі своїх дзвіниць, що прогулюєте різдвяну ніч за вином; єзуїти продажної журналістики,— всі ви одностайні в тому, щоб сіяти ілюзії, приховувати брудні діла режиму, що давить маси визискуваних заради прибутків купки експлуататорів, і відтягати увагу тих, хто страждає від тієї могутньої боротьби, яка єдина може покласти кінець найфундаментальнішій з несправедливостів — існуванню капіталізму.

Ви говорите про різдво.

Різдво в жалюгідних халупах, позбавлених світла, де плачуть від голоду і холоду діти безробітних. Ви говорите про різдво.

Різдво по в'язницях, де нудяться революційні робітники, редактори комуністичних газет, наші юні продавці комсомольського „Авангарду".

Так,— різдво для управителів французького банку, для маґнатів збанкротованих збанків, що їм держава видає мільярди. Різдво для Устріка і Пере (видатні фінансові та політичні діячі, учасники ґрандіозної афери, але перебувають на волі й крутять ділами, як і раніш).

Так, свято для буржуїв, і там галасливіше й безумніше, чим ясніш вони здають собі справу в тому, що злічені дні їх веселощів і нестримної розбещеної влади.

В Союзі Рад замовкли дзвони, а колишній собор „Христа спасителя" завалився, поступаючись місцем палацу Рад. Вчора тільки наш тов Молотов повідомив урочисто про величезні успіхи соціялістичного будівництва, про підвищення зарплати робітникам Радянського Союзу на 60 мільярдів франків у 1932 році, про утворення 1700 нових МТС.

Робітники й трудящі! „Спаситель" — це ви самі, об'єднані для відданої боротьби під керівництвом Комуністичного інтернаціоналу.

Ні, немає „миру на землі" тим, хто давить вас і вбиває.

Різдво — ви говорите? Любіть один одного— ви говорите?

Любіте тільки ваших товаришів, подібно до вас закованих у кайдани, об'єднутеся з ними! І вогняною клясовою ненавистю ненавидьте тих, хто обертає сьогоднішній день на день голоду, в'язниці, війни!",

У „Роте Фане" в передовій, озаголовленій „Війна замість миру", ті ж мотиви сконденсованої волі й справжньої непримиренної більшовицької боротьби проти об'єднаного ворожого фронту.

„Гармати гримлять на це різдво. Вони гримлять на півночі Китаю, там, де наступають японські імперіялісти; вони гримлять на півдні Китаю, там, де французькі імперіялісти воюють проти трудящих китайських мас. Кляса, що сьогодні виголошує „мир на землі", не зупиняє фабрик, що виробляють зброю. Коли справи кепські, то акції воєнних підприємств ростуть вище й вище. Капіталізм несе не мир, а війну. Всі суперечності капіталізму, всі вияви кризи набувають свого найгострішого вияву насамперед у Німеччині. Тут є величезні запаси вугілля в той час, коли люди замерзають від холоду. Тисячі людей викинуті на вулицю й позбавлені житла, мільйони дрібних селян становлять собою суцільну голодну армію. Ніколи ще, відколи існує капіталізм, не було ще такої величезної армії безробітних — 5 з половиною мільйонів чоловіка!

Під ударами кризи падають найміцніші економічні бастіони німецького капіталізму. Тисячі церковних дзвонів гудуть про так зване „різдвяне свято". Але мільйони людей ще голосніш кричать просвій голод. Їх крик лунає голосніше, ніж гудіння дзвонів про клясову гармонію".

ЛЮЦІЯН КЛИЗОВИЧ

МУСОЛІНІ ТА МУХАМЕД

Під таким заголовком один популярний німецький ілюстрований журнал опублікував статтю та фото, присвячені найновішим подіям колоніяльної політики італійського фашизму.

Колоніяльні хижаки імперіялізму всебічно використовують всяку реакційну силу в їх колоніях. І релігія, зокрема іслам, що найбільше поширений по таких колоніяльних та напівколоніяльних країнах, як Індія, Індонезія, Західній Китай, Північна Африка і інш., ретельно прислуговується імперіялізмові.

Іслам італійські фашисти використовують наванов, як втрачаєте на неї право".

І вони захоплюють чималі площі землі. До 1930 р. італійські імперіялісти захопили таким способом 200.000 гектарів, продовжують цю справу понині. Генерал Граціяні, завойовник Тріполі, що в сусідній колонії Кіренаїці муструє „полк страху, має там цілу концесію на 731 га. Віцегубернатор граф Вольпі (один з верховодів фашистів, що забили революціонера Матеоті), теж захопив 1000 га у районі Місуратії „Лицар великого хреста", сіньор Чіяволіні, вказує на 1200 га землі в Тріполі як на свою власність.

Цитадель і мечеть—дві будівлі, що їх будують у першу чергу в кожній оселі бедуїнів. Це колоніяльна підпора імперіялістів.

віть з метою юридично виправдати їх вчинки в грабунку людности своїх колоній.

Бедуїни Тріполі — мусульмани.

В корані між іншим сказано: „власність не тільки право, але й обов'язок; коли дану Алахом країну не використовують як слід, то її можна відібрати" Вивчивши цього текста, італійці застосували його до правовірних Тріполі.

По оазах Тріполі кожний сантиметр землі використано. З величезними труднощами бедуїни працюють на землі, використовуючи колодязі, худобу то що, і дійсно грунт під пальмами оазів, в наслідок невтомної великої праці бедуїнів, дає багаті врожаї. Але там, де оази кінчаються і починається пустеля, а далі — узвишша і гори Джебеля, там, де бедуїни на бідному пісковому грунті нічого не можуть зробити. Тут і виступає на зміну наука з Корана.

Озброївшись агрономічною наукою, машинами та знаряддям італійські колонізатори поміщики, беруться до цієї землі. Вони кажуть бедуїнам: „ви не можете цієї землі обробляти, отже згідно з ко-

Держава зі свого боку цим поміщикам дає всілякі пільги, щедрі кредити і т. д.

На розорові десятків тисяч знедолених бедуїнів, італійський капіталізм будує капіталістичне господарство грабунку, визиску та наживи, використовуючи де можна релігію.

Проте, спираються поміщики не на самий коран.

Раніш італійський уряд мав у Тріполі велику залогу, що сиділа за колючими дротами та шанцями. Це коштувало дорого. Тепер це модернізовано. Незграбні фортеці здебільшого знищено або занедбано. Натомість побудовано велику мережу добрих автомобільних шляхів. Ці шляхи так побудовано, що сучасні військові автомобілі наповнені колоніяльною армією, можуть хутко прибути в будьяке місце, де трудяща поневолена людність не захоче слухатись приписів правовірного корану. Для цього ж править і добрий парк військових літаків.

Так релігія і військова техніка працюють у парі на користь хазяїна — імперіялізму

ЗАКРІПИТИ ДОСЯГНЕННЯ АНТИРІЗДВЯНОЇ КАМПАНІЇ

Огляд антиріздвяної кампанії за дописами з місць

В соціялістичному наступі цілім фронтом антирелігійний рух набрав широко-масових маштабів. Повівши наступ на капіталістичні елементи, робітнича кляса та трудящі маси повели водночас такий же широкий наступ на релігію—це знаряддя та прикриття клявосого ворога.

Минула атиріздвяна кампанія високо піднесла по всьому СРСР могутню хвилю трудового ентузіязму. На низці підприємсв в дні куркульсько-попівського „різдва" робітники показали високу безвірницьку пролетарську свідомість, давши гідну відсіч мракобісам стопроцентним виходом на роботу. Передові колгоспи та свідоме трудяще селянство відповіло на куркульське „різдво" ударним підготування до третьої більшовицької сівби та червоними валками зустрічних хлібозаготівель. В ці дні по багатьох підприємствах відбулися штурмові роботи для ліквідації проривів, де вони були, причому частину заробітку робітники віддавали у фонд збудування підводного човна „Воинствующий Безбожник".

На Харківському паротягобудівельному заводі кількість прогулів „різдвяними" днями була значно менша, ніж у звичайні дні. Кілька бригад робітників вантажників, які прийшли недавно з села й між якими підчас антиріздвяної кампанії майже вперше розгорнуто систематичну антирелігійну пропаганду, працювали ударно і перевиконали завдання. Три бараки нової колонії ХПЗ оголосили себе безвірницькими і постановили всім записатися до лав СВБ.

Завод ХТЗ та „Серп і молот" так само ударно працювали цими днями, значно підвищивши продукцію. На низці невеликих підприємств та новобудівель організовувались нові ударні бригади, засновувались осередки СВБ.

У Донбасі антиріздвяна кампанія так само піднесла трудовий ентузіязм шахтарів. Виходи на роботу були більші ніж звичайними днями. Чимало шахтарів, що мали вихідні дні на „різдво", вийшли на роботу. Перша зміна на шахті Щегловці № 1 видала на 150 вагонеток більше за першу зміну попереднього дня, а друга—на 140 вагонеток більше.

Комсомольська організація шахти № 19-20 у Горлівці оголосила себе ударною в проведенні антиріздвяної кампанії. На кожну ділянку було прикріплено члена бюра, що відповідав за вихід шахтарів на роботу в „різдвяні" дні. Зорганізувалася резервна бригада, щоб замінювати прогульників. Всі комсомольці „різдвяними" днями вийшли на роботу раніше всіх, щоб поспіти піти в гуртожиток або на кватирю до тих робітників, що не вийдуть на роботу, і закликати їх з собою в шахту.

Макієвські безвірники шахт та заводу ім. Томського по-ударному провадили

Антирелігійна демонстрація села Удів Золочівського р.; несуть плякати з вимогою—замість „різдва" виконати плян хлібозаготівель.

антиріздвяну кампанію. „Різдвяними“ днями виявилися гарні наслідки цієї кампанії, наслідки, що засвідчили високу пролетарську свідомість робітників. Коли на шахті „Червоний Жовтень“ 6 січня було 108% видобутку, то 7 січня шахта видала 116%; шахта № 3—18 7 січня видала 130%, а 6 січня—109% було.

Завод ім Томського 7 січня так виконував плян: вальцівний цех—130%, мартенівський—107% і домна—129%. Ці перемоги макієвці прагнуть не тільки закріпити, а ще й далі піднести

На заводах м Кам'янського, де працює о 60.000 робітників, антиріздвяна кампанія відзначилася піднесенням трудового ентузіязму та піднесенням антирелігійного руху. За час кампанії організувалося 10 осередків СВБ, два з них—жіночі. За ці дні зібрано 600 крб. на підводний човен, поширено антирелігійної літератури на 1500 крб. та устатковано 40 безвірницьких кутків по підприємствах та по клюбах.

А от—зразки уданої роботи в колгоспах підчас антиріздвяної кампанії. Зачепилівські безвірники колгоспники (Павлоградського р-ну) підчас „різдва“ ударно працювали, перечищаючи насіння та ремонтуючи с.-г. ремаменг. З ініціятиви безвірників організувалася ударна бриґада, щоб вантажити цукровий буряк у вагони. Бриґаду з чапилівських безвірників підтримали безвірники з сел Сумівки та Леб'яжої. Силами цих безвірників навантажено підчас „різдва“ 20 вагонів цукрових буряків. Заробітну плату за цю роботу безвірники віддали на збудування підводного човна.

Безвірники с. Солонцівки на Харківщині підчас антиріздвяної кампанії утворили три художніх бриґади, що провадили антирелігійну пропаґанду художніми формами, виступаючи з частушками, антирелігійними інсценовками та невеличкими п'єсами. Ці бриґади працювали на основі соцзмагання хто більше обслужить колгоспників; змагалися на втягнення до СВБ нових членів та на організацію безвірницьких кутків по колгоспах (пише кор: Ян Сич).

Безвірники Прилуччини провадили антиріздвяну кампанію під гаслом; „Заздалегідь підготуватися до весняної сівби. У селі Богданівці, пише кор. Н. Яцько, ударна безвірницька бриґага цілком відремонтувала с.-г. знаряддя, поставила його в готовому до роботи стані під накриття. Друга безвірницька бриґада за один день перечистила 10 центнерів насіння. За час антиріздвяної кампанії в Богданівці ввесь засівматеріял перечищено. Вже організувалася комісія для перевірки готовности до сівби. У комісію увійшли і представники осередку СВБ

У селі Малківці так само безвірники організували ударну бриґаду чистити насіння. Колгоспниці теж організувалися в ударну бриґаду, в антиріздвяну кампанію вивозили на поле гній та чистили насіння. У с. Високому закінчили перечистку насіння й закінчують ремонтувати с.-г. реманент.

У с. Сухоярівці за ініціятивою СВБ ще до 5 січня закінчили перечищення насіння, а різдвяними днями ударно лагодили с.-г. реманент. Труд-

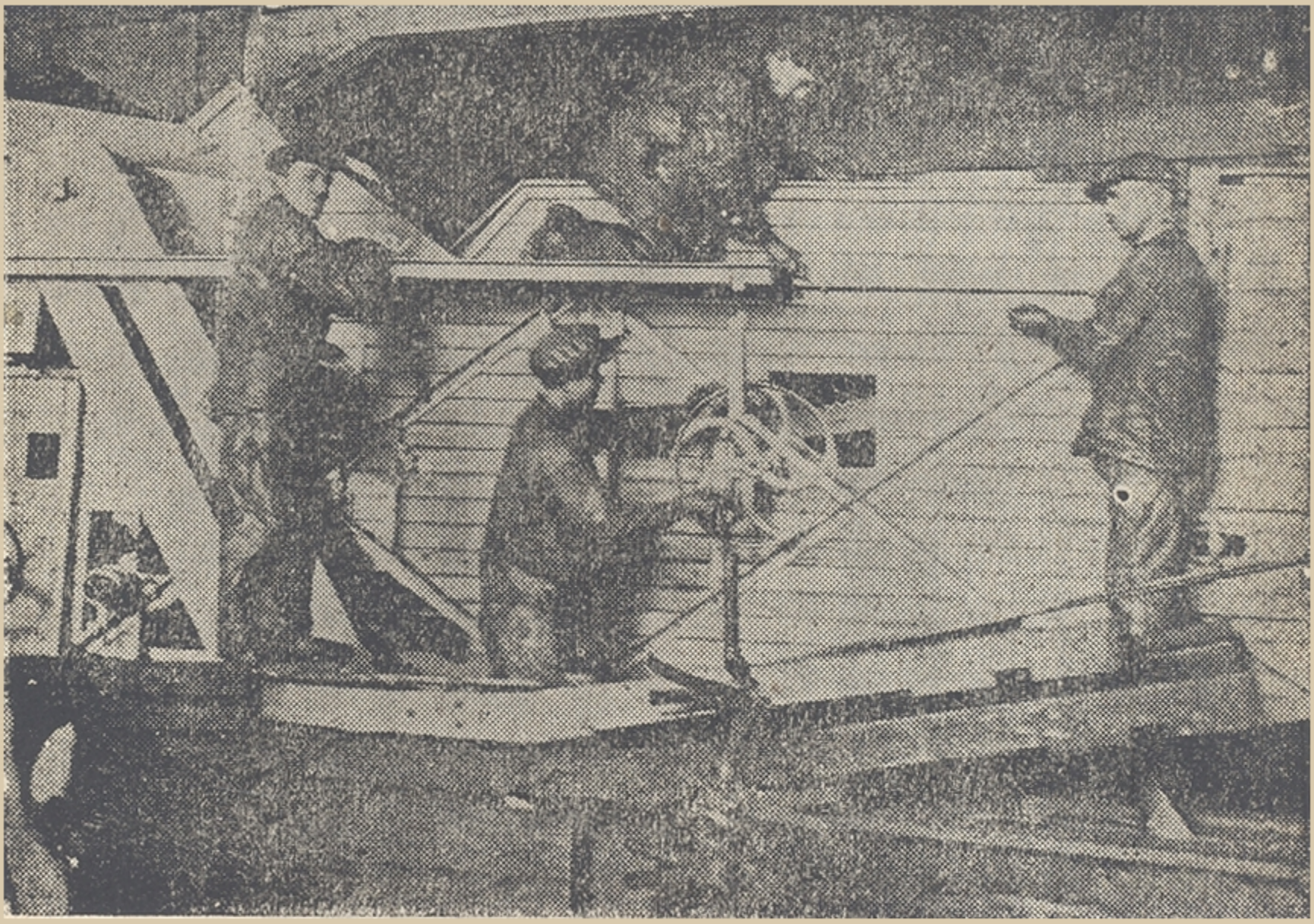

Ліпша ударна безвірницька бригада в малярному цеху на Харківському заводі „Серп і Молот“

школи по селах Прилуччини теж взяли активну участь у готуванні до третьої більшовицкої весни. Юні безвірники та школярі Заїздської та Білошапківської трудшкіл допомагали чистити насіння. Ці села також закінчили чистити насіння. Це передові села Прилучинни, де безвірницькі організації активно працюють.

А от у с. Сергієвці ще жодного кілограму насіння не перечищено. Осередок СВБ тут нічого не робить. Нічим не виявляє себе осередок СВБ у с. Балицькому. Там до весни ще й не почали готуватися. Це два відсталих села в районі, їх треба взяти на безвірницький соціялістичний буксир, виявити і по-більшовицькому скритикувати їх опортунізм та бездіяльність.

Ганебно спали безвірники у с. Комишах Зінківського р-ну, пише кор. Д. Ярошенко. Збиралися було влаштувати антирелігійну доповідь, але через надбайливість зовсім не оголосили про неї і на доповідь ніхто не з'явився. Зате куркульсько-попівська зграя урочисто святкувало „різдво". Ще з 3-х годин ранку в церкві розпочали службу. Щоб надати їй урочистости та притягти більше селян, майже що чверть години дзвонили у всі дзвони і потім цілий день калатали в дзвони, як на „великдень". У багатьох установах та організаціях села на „різдво" був вихідний день, так що Комишні мали цілком різдвяний вигляд на радість глитаям та на сором і ганьбу безвірникам та активові села.

Вимагає суворої більшовицької догани і осередок СВБ у колгоспі „Українець" (с. Марієвка, Запорізького р-ну). Підчас антиріздвяної кампанії ні осередок СВБ, ні комсомольський осередок жодної роботи не провадив. Під час різдвяних днів тут спостерігалося пияцтво, значний занепад труддисципліни. Піп урочисто пристоював куркулів та підкуркульників святкував своє різдво, не зустрічаючи жодної відсічі у безвірників.

Перед організаціями СВБ стоїть тепер завдання закріпити десягнуті за час антиріздвяної кампанії успіхи, оргнізаційно оформити безвірницьке піднесення мас, переключити їх на боротьбу за реалізацію шости настановлень т. Сталіна, за організаційно-господарське зміцнення колгоспів, за завершення п'ятирічки в 1932 році. Бойовим завданням кожного осередку СВБ є закріпити піднесення безвірницького ударництва, що виявилося в антиріздвяну кампанію, боротися за перехід безвірницьких бригад на госпрозрахунок. Кожного нового безвірника, що вступив до лав СВБ під час антиріздвяної кампанії, треба закріпити в організації, охопити виховною роботою.

Антиріздвяна кампанія повинна стати могутнім поштовхом для дальшого розгортання всієї антирелігійної роботи на підставі шости вказівок тов. Сталіна.

Колгосп „Безбожник" Сталіндорфського району виїжджає зустрічний план хлібозаготівель

АНТИРІЗДВЯНА КАМПАНІЯ ПО СРСР

Відомості про антиріздвяну кампанію СРСР свідчать, що клясовим ворогам не вдалося зірвати ударної роботи фабрик і заводів. На більшості великих підприємств прогули не перевищили звичайного процента, а на багатьох підприємствах кількість прогульщиків була менша, ніж у звичайні дні.

На автозаводі ім. Сталіна (кол. АМО, Москва), де невихід на роботу щодня доходить 1,5—1% робітників, 6 січня прогули знизились до 1%, а 7 січня — до 0,99% загальної кількости робітників. Серед робітників чужоземців не було жодного різдвяного прогульника. На заводі організувалося 10 нових ударних безвірницьких бригад. На московських заводах „Динамо", „Серп молот", на фабриці „Освобожденный труд", на фабриці ім. Калініна „Красный Пролетарий" та по інших підприємствах прогули також були менші, ніж у звичайні дні.

Ленінградська організація СВБ широко провадила антиріздвяну кампанію. У Виборзькому будинку культури напередодні „різдвяних" днів відбувалася загально-міська конференція безвірників-ударників. На конференції було понад 3000 ударників. З рапортами про свої досягнення виступали представники ударних безвірницьких бригад і цехів: „Красного Путиловца", завода ім. Кулакова, Балтійського заводу тощо. Найкращі безвірницькі ударні бригади на державному спиртозаводі. Продукція цього заводу має величезне значення для хемічної та іншої промисловости всього Радсоюзу. Цей завод закінчив свою п'ятирічку за два роки і 10 місяців, а плян третього року п'ятирічки — на 85 днів раніше від строку. 95% робітників та службовців заводу перебувають у лавах ударних безвірницьких бригад. Продукційність праці підвищилася проти 1929 року на 78%, собівартість продукції знижена на 36%, витрата палива знижена на 61%. От про які досягнення, під бурхливі оплески конференції, рапортували ударники спиртозаводу. Безвірники заводу дали урочисту обіцянку по більшовицькому виконувати промфінплян, госпрозрахунок та цілком виконати шість настановлень т. Сталіна.

Осередок СВБ на Харківському заводі „Серп і Молот" підчас теоретичного навчання

У Саратові Червонопрапорний акумуляторний завод оголосив себе ударним безвірницьким заводам, викликав на змагання по антирелігійній роботі завод „Універсаль". На заводі організувалися три ударних безвірницьких бригади.

На бондарному заводі в Махач-Кала в Дагестані ударні безвірницькі бригади справжньою ударною роботою та активною антирелігійною пропагандою перетворили ввесь механічний цех на цех суцільно-безвірницький. За цим

цехом порядком соцзмагання оголосив себе безвірницьким ще ручний цех.

На будівлі толь-руберойдного заводу в Самарі в антиріздвяну кампанію три безвірницьких ударних бригади перейшли на госпрозрахунок. Будівельники оголосили всю будівлю ударною і різдвяними днями всі як один вийшли на роботу. На підводний човен „Воинствующий Безбожник" замість контрольного завдання — 100 крб., зібрали 500 крб.

Робітники заводу „Металіст" в Ульяновському зустріли „різдво" високими показниками продуктивности праці, розгорнувши змагання між цехами, бригадами та окремими робітниками. Ліпші ударники-безвірники організувалися в пропагандистську бригаду, зобов'язавшись кожний організувати виробничу ударну безвірницьку бригаду.

В Бакінському районі у Баладжарах 17 хатніх господарок організували штурмову безвірницьку бригаду і „різдвяними" днями працювали на суботнику в селі.

У Лихошальському лісопункті Північного краю в 35-му кварталі організувалося шість наскрізних бригад і зобов'язалися ударно працювати не тільки підчас антиріздвяної кампанії, але аж до кінця сезону.

Таких прикладів трудового піднесення радянського пролетаріяту в „різв'яні" дні, піднесення, що виявлялося навіть там, де не розгорталося побойовому безвірницької роботи, свідчать про велике зростання антирелігійних настроїв серед трудящих і вимагають від СВБ організаційного їх закріплення.

ХРОНІКА

В ЦР СВБ УКРАЇНИ

Основне завдання в роботі ЦР СВБ України останнім часом це було — перебудувати всю роботу на підставі шости настановлень т. Сталіна. Хибою в роботі ЦР було й залишається відсутність конкретного керівництва місцями, знеосібка в роботі. Перемагаючи ці недоліки, ЦР взялася перебудовувати роботу по лінії побудування диференційованого керівництва. Для цього ЦР утворила сектори з загальними господарськими ознаками, прикріпивши до кожного сектору відповідального за свою ділянку товариша. Періодично, не рідше як двічі на рік, відбуваються наради організацій СВБ кожного сектору з питань та завдань цього сектору. Вже відбулася нарада в справі антирелігійної роботи по колгоспах, радгоспах та МТС. У Херсоні відбулася міжрайонова нарада організацій СВБ бавовницького сектору. На черзі — проведення антирелігійних нарад у вугільному та транспортному секторах.

* * *

З 1 по 20 грудня проведено декадник зміцнення загальної та фінансової дисципліни. Завдання декадника було — добитися піднести відповідальність місцевих організацій СВБ за їх роботу, за виконання директив. У справах дисципліни далеко не все гаразд. Низка організацій безвідповідально ставились до директив та постанов Центральної Ради, затримували їх виконання. Декадник дав хоча не повні, але певні позитивні результати. Одеса, Сталіно, Алчевське, Луганське повідомляють, що за час декадника ліквідовано заборгованість членських внесків, проведено перевірку як виконуються директиви та постанови.

* * *

Антиріздвяна кампанія цього року по Україні відбулася активніш, ніж минулого року. В кампанію було втягнуто чимало центральних організацій (профспілки, колгоспцентр тощо). Підчас кампанії ЦР на місця посилала низку бригад у Дебальцеве, на Дніпрельстан, Краммашбурд, на Харківський транспортний район, в частини Червоної армії тощо.

За попередніми ще не повними даними, (Харкова, Донбасу) підчас „різдвяних" свят прогулів не було. Видобуток вугілля та витоп металю підчас „різдвяних" днів не знижувались. За ці дні організовано низку нових безвірницьких ударних бригад на деяких підприємствах. На Краммашбуді кількість організованих безвірників подвоїлась.

* * *

У зв'язку з листом т. Сталіна до редакції журналу „Пролетарская Революция", ЦР розгорнула велику роботу щодо піднесення антирелігійної теоретичної роботи на вищий марксо-ленінський теоретичний рівень. Виділено бригади, взялися перевіряти зміст виданої антирелігійної літератури. Засуджено брошуру проф. Є. Фаворського „Програма — конспект з історії релігії", як шкідницьку, що протягає контрабандою буржуазно-попівську та меншовицьку ідеологію. Самого Фаворського

За постановою трудящих у Лохвиці закрито собор. У його приміщенні тепер районовий музей

В дні куркульських „різдвяних свят" колгосп „Безбожник" Сталіндорфського району ударно працював. Перечищають насіння, готуючись до третьої більшовицької весни.

знято з роботи керівника науково-методичним сектором ЦР і виключено зі складу ЦР.

Засуджено книжку М'якшина „Активіст-безвірник на селі", як антиленінську, політично шкідливу.

Науково-методичний сектор ЦР взявся проробляти програмно-методичний та учбовий матеріял на засадах ленінського пролетарського атеїзму.

* * *

На III пленумі ЦР СВБ СРСР оголосила збір коштів на будування підводного човна „Воинствующий Безбожник". На Україні ця кампанія ще досі не розгорнулася як слід. Низка місцевих організацій гальмує цю кампанію. Так Одеська міськрада заборонила організації СВБ провадити цю кампанію на підприємствах Костянтинівська та Алчевська райпрофради заборонили профорганізаціям підтримувати цю кампанію. Підсумки покищо такі: на 31 січня зібрано 35 тис. крб. Попереду всіх йде Харків, що дав 17 тис. крб. Лише один завод ХПЗ дав 15 тис крб. Київ дав 3 тис. крб, Прилуки — 2 300 крб. (контрольне завдання було — 1.000), Полтава — 2.000, Одеса — 1.500 крб., Сталіно — 1.000 крб., Алчевське — 800 крб.

Щоб пожвавити кампанію збирання коштів на підводний човен, місяць лютий оголошується за вдарний збирання коштів на човен. Контрольну цифру, що припадає на Україну, — 500.000 крб. войовничі безвірники України з честю виконають.

В ЦР СВБ СРСР

Скликається другу всесоюзну конференцію з антирелігійної науково-дослідчої роботи.

Центральна Рада СВБ СРСР постановила скликати в Москві 15—18 березня цього року Другу Всесоюзну конференцію з атирелігійної науково-дослідчої роботи. Конференція повинна буде конкрентизувати постанови першої конференції про єдиний плян науково-дослідчої роботи в галузі атеїзму та підвести підсумки роботи науково-дослідчих відділів республіканських обласних та крайових рад СВБ і дати їм чіткі настановлення для дальшої роботи. Конференцію скликається разом з антирелігійним сектором Комакадемії, сектором науки НКО РСФСР та ТВМД. На конференції братимуть участь представники від 40 наукових, науково-дослідчих та учбових установ Радсоюзу, в тому числі від ВУАМЛІН, Київського інституту польської культури та низки антирелігійних катедр.

На конференції орієнтовно передбачається такі науково-дослідчі доповіді:

Марсизм-ленінізм, як войовничий атеїзм (доповідач т. Лукачевський).

Соціяльна сутність та походження релігії і ленінський етап войовничого атеїзму (доповідачі т.т. Ігнатюк та Гаїбов—від України).

Марксистстко-ленінська критика буржуазних та соціяль-фашистських теорій про походження ран-

ього християнства (доповідач тов. Єнішерлов). Також буде низка доповідів від бригад Комакадемії, Інституту комосвіти і т. д.

Посилити антирелігійне виховання дітей

Виконбюро ЦР СВБ СРСР констатувало, що антирелігійне підготування нових педагогів, що закінчують педагогічні школи, досі незадовільне, а через це школа має низку проривів в антирелігійному вихованні. Виконбюро звернулося до Наркомосвіти зі вказівкою на потребу ліквідувати цей ненормальний стан і завести в педтехнікумах та педвишах відповідні антирелігійні курси.

Найближчим часом ЦР СВБ СРСР видає програми для антирелігійних вишів та технікумів шкільного й дошкільного типу, для курсів і семінарів різних категорій педагогів.

ЦР, відмітивши відносно мляві темпи розвитку дитячого безвірницького руху, зокрема в соцсекторі села, пропонує всім радам СВБ оформити шкільно-педагогічні сектори. Для зміцнення та посилення темпів розвитку дитячого безвірницького руху, запропоновано шкільно-педагогічному відділу ЦР СВБ скликати цього року всесоюзну нараду зав. шкільно-педагогічними секторами рад СВБ.

Відзначаючи слабку участь комсомольських та піонерських організацій в налагодженні антирелігійної роботи серед дітей, Виконбюро ЦР вважає за потрібне встановити органічний зв'язок комсомолу і шкільно-педагогічних секторів СВБ та звернулося через шкільно-педагогічний відділ до ЦБ Диткомруху, щоб воно видало інструктивний лист про участь піонерорганізацій в антирелігійній роботі серед дітей.

Відзначаючи позитивне значення проведених конференцій юних безвірників ЦР СВБ СРСР передбачає цього року провести третю конференцію юних войовничих безвірників, а також провести конференцію педагогів-безвірників.

Мавзолей Леніна на Червоному майдані в Москві.

ДО ВСІХ ОРГАНІЗАЦІЙ СВБ, ДО ВСІХ БЕЗВІРКОРІВ.

Редакція журналу „Безвірник", поточного року має друкувати огляди безвірницької роботи по окремих районах, селах, колгоспах, радгоспах, заводах, фабриках, шахтах, школах, і т. д. Отже, редакція просить присилати докладні кореспонденції про антирелігійний рух у В|районі, селі, підприємстві, в колгоспі, радгоспі тощо. У цьому огляді висвітліть:

Стан організації СВБ (кількість членів, коли організація заснувалася тощо).

Що зробила й робить організація СВБ щодо реалізації шости настановлень т. Сталіна.

Практичну роботу та участь у політично-господарських кампаніях (хлібозаготівлі, засівкампанія, колективізація).

Пишіть: чи виписуєте і як використовуєте безвірницькі газети, журнали, книжки, як провадиться антирелігійну пропаґанду художніми формами: в робітничому клюбі, в будинкові колективіста, школі.

Також висвітліть діяльність релігійних угруповань Вашої місцевости (релігійницьке шкідництво, аґітація релігійників, її форми).

Що робила й робить організація СВБ для виходу трудящих з релігійних організацій; чи підготовляла та організовувала масовий вихід з релігійних громад, чи влаштовувала масові антирелігійні вечори, лекції, виступи, зокрема напередодні та підчас релігійних свят.

Якщо церкву чи інший молбуд у Вас закрито, то як використовуєте їх приміщення.

Висвітліть досягнення та хиби щодо організаційного зміцнення осередків СВБ на підприємствах, у колгоспах, в школах, щодо піднесення фінансової дисципліни та запровадження систематичного антирелігійного навчання.

Систематично інформуйте редакцію про перебіг кампанії збору коштів на підводний човен „Воинствующий Безбожник".

Висвітлюйте, чи є перекручення ленінської лінії в антирелігійній роботі як від правих опортуністів, що нехтують антирелігійну роботу, або недбайливо ставляться до неї, так і від „лівих" закрутників, що, всупереч директивам партії, намагаються боротися проти релігії адміністративними засобами та „наскоками", а не розгортанням систематичної повсякденної антирелігійної пропаґанди, підпорядкованої черговим завданням соціялістичного будівництва та культурної революції.

Нарешті, пишіть, в яких умовах Вам доводиться розгортати антирелігійну роботу, які труднощі маєте в роботі, і як Ви їх перемагаєте.

Редакція журналу „Безвірник"

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕҐІЯ: М. Новицький (відповідальний редактор), Білярчик, І. С. Гаїбов, Дм. Ігнатюк, А. Івановський, А. А. Коршіков, В. М. Петров, І. М. Поляков.

Видає „УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК"

Ціна 40 коп.

БЕЗВІРНИК

ПЕРЕДПЛАТА

На рік . . 3 крб. 50 коп.
« 6 міс. 1 крб. 80 коп.

Двотижневий популярно-науковий антирелігійний ілюстрований журнал

Журнал „Безвірник“ є орган масової антирелігійної агітації й пропаганди

Журнал ставить собі завдання дати в популярному вигляді марксистську критику релігії як з боку соціяльно-історичного, так і природничо-наукового

Замовлення та гроші надсилайте своїм поштовим конторам та листоношам. У м. Харкові, викликайте уповноважених тел. 66-27

ЗА МАРКСИСТСЬКО-ЛЕНІНСЬКЕ ПРИРОДОЗНАВСТВО

НОВИЙ ЖУРНАЛ, починає виходити з січня н. 1932 року
Орган Асоціяції Природознавства Українського Ін-ту Філософії і Природознавства та Марксо-Ленінських Природничих Товариств ВУАМЛІНУ.

ЖУРНАЛ „За марксистсько-ленінське Природознавство“ — бойовий орган Марксизму-Ленінізму в природознавстві — [illegible] Марксо-Ленінського принципу партійности в філософії та науці веде непримиренну боротьбу з всякими буржуазними та ревізіоністськими теоріями, боротьбу на два фронти: з механістичною ревізією Марксизму - Ленінізму, як головною небезпекою на данім етапі, та з меншовикуючим ідеалізмом у філософії та природознавстві.

ЖУРНАЛ РОЗРОБЛЯЄ І ВИСВІТЛЮЄ спадщину Маркса - Енгельса-Леніна та ленінський період в природознавстві й веде широку пропаганду Марксизму-Ленінізму серед природознавців.

ЖУРНАЛ РОЗРОБЛЯЄ І ВИСВІТЛЮЄ теорію матеріялістичної діялектики в природознавстві, розробляє і висвітлює на засадах діялектичного матеріялізму вузлові питання техніки, проблеми сільського господарства та теоретичні проблеми природознавства у нерозривнім зв'язку їх з соціялістичним будівництвом.

ЖУРНАЛ МАЄ ТАКІ РОЗДІЛИ: Розробка матеріялістичної діялектики — спадщини Маркса-Енгельса—Леніна. Соціялістична реконструкція науки та перебудова наукової роботи. Методологічні статті з актуальних проблем окремих наук (техніка, математика, фізика, хемія, біологія, зоотехніка, агрономія, медицина, психоневрологія). Проблеми техніки. Проблеми сільського господарства. Техпропаганда. Наука за кордоном. Наукова робота інститутів та товариств. Критика та бібліографія.

Журнал редагує редколегія в складі: **Блудов Я. С., Генес С. Г., Дінерштейн З., Лейлунський А. І., Лясківський М. Д., Маєр Я. М., Орлов М. Х., Поляков І. М., Слуцкін А. А., Фінкельштейн Є. О.**

Адреса Редакції: Харків, вул. К. Лібкнехта 33, ВУАМЛІН, Асоціяція Природознавства (2 поверх, 5 кімната).

ПЕРЕДПЛАТУ ПРОВАДИТЬСЯ ПО ВСІХ ФІЛІЯХ ПОШТИ
Ціна на рік — 12 крб., на 6 міс.—6 крб.

6 НОМ. НА РІК

К.П.У.